

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
UGDYMO SISTEMŲ KATEDRA

EGLĖ MATIENĖ

PRADINIO UGDYMO PEDAGOGIKA IR IKIMOKYKLINIS UGDYMAS

**VAIKŲ IKI TREJŲ METŲ AMŽIAUS ADAPTACIJA IKIMOKYKLINIO
UGDYMO ĮSTAIGOJE**

Bakalauro darbas

Darbo vadovė
Lekt. dr.
Tatjana Bakanovienė

Originalus autoriaus darbas

(studento parašas)

Šiauliai, 2015

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY	4
ĮVADAS.....	5
1. TEORINIAI VAIKŲ (IKI TREJŲ METŲ AMŽIAUS) ADAPTACIJOS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE ASPEKTAI.....	7
1.1. Vaikų, iki trejų metų amžiaus, raidos ypatumai	7
1.2. Adaptacijos samprata ir ją įtakojantys veiksniai.....	9
1.2.1. Šeima kaip adaptacijai reikšmingas veiksnys	12
1.2.2. Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbančių pedagogų vaidmuo vaiko adaptacijos procesu.....	14
1.2.3. Ugdomosios aplinkos įtaka adaptacijai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.....	16
2. TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS	19
3. VAIKŲ IKI TREJŲ METŲ AMŽIAUS ADAPTACIJOS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE EMPIRINIS TYRIMAS	20
3.1. Vaikų stebėjimo rezultatai ir analizė.....	20
3.2. Tėvų požiūrio empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė	24
IŠVADOS	32
REKOMENDACIJOS	34
LITERATŪRA	35
PRIEDAI	38

SANTRAUKA

VAIKŲ IKI TREJŲ METŲ AMŽIAUS ADAPTACIJA IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Bakalauro darbas

Tyrimo aktualumas. Metas, kuomet vaikas ima lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą, yra pirminis ir be galo svarbus jo socialinių įgūdžių (gebėjimų) vystymosi bei formavimosi etapas, esminis pagrindas tolesnei socializacijai bei svarbus žingsnis savarankiškumo link.. Tačiau visa tai didžia dalimi įtakoja adaptacijos periodas, kurį privalo išgyventi kiekvienas mažametis. Jeigu adaptacija darželyje vyksta sklandžiai, vaikas įgyja daug naujų įgūdžių, kurie pasitarnauja ateityje, įvairiose situacijose. Tačiau adaptacija neretai teikia ir daug neigiamų emocijų bei išgyvenimų: streso, jaudulio, ilgesio, liūdesio, nerimo, baimės ir kt. Tai gali pasireikšti miego, valgymo sutrikimais, bendros emocinės būsenos sutrikimais (Ruzgutė, 2011).

Tyrimo problema. *Kokie veiksniai sąlygoja ir lemia mažamečių adaptacijos sėkmingumą? Koks mažamečių elgesys byloja apie įvykusių ar neįvykusių adaptaciją?*

Tyrimo objektas - vaikų iki trejų metų adaptacija.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti vaikų iki trejų metų amžiaus adaptacijos ypatumus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Uždaviniai:

1. Remiantis mokslinių šaltinių analizės duomenimis, atskleisti adaptacijos sampratos analizę.
2. Išanalizuoti vaikų iki trejų metų amžiaus raidos ypatumus.
3. Ištirti įvairių veiksnių svarbą vaikų iki trejų metų amžiaus adaptacijai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimu nustatyta, kad tėvai prieš pradedant vaikui lankyti darželį pirmiausiai susipažįsta su ugdymo institucijos lauko aplinka, pažintis su grupės pedagogais nėra pirminis pasirinkimas. Pedagogo kompetetingumui, kaip vaikų adaptacijos palengvinimo veiksniai, tėvai teikia didžiausią prioritetą. Vaikų adaptacija trunka nuo mėnesio iki dvejų, o tam daugiausiai įtakos daro auklėtojos bendravimas su vaiku, vaiko užimtumas dienos metu ir įdomių veiklų organizavimas, vaiko jautimas laukiamu grupėje, pačių tėvų pastangos bei vaiko charakterio ypatumai. Pradėjus vesti vaiką į darželį tėvai buvo nusiteikę pozityviai. Tėvų nuomone, rytinio išsiskyrimo metu vaikai dažniausiai buvo susidomėję (smalsūs), nusiteikę džiaugsmingai. nerimastingi, liūdni, išsigandę. O vakarinių susitikimų metu vaikai būdavo džiaugsmingi, laimingi, saugūs, ir švelnūs.

SUMMARY

ADAPTATION OF UP TO THREE YEARS AGED CHILDREN AT PRE-SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION

Bachelor's paper

The relevance of the study. The time, when the child begins to attend pre-school establishment, is the primary and very important for formation and development of his/her social skills, the fundamental basis for further socialization and an important step towards independence. However, this is largely influenced by the adaptation period, which should be survived by every young child. If the adaptation in the kindergarten goes smoothly, the child acquires many new skills that will serve in the future in different situations. However, adaptation often provides a lot of negative emotions and feelings: stress, excitement, longing, sadness, anxiety, fear and so on. This can result in sleeping, eating disorders, common emotional state disorders (Ruzgutė, 2011).

The research problem. *What factors cause and determine the adaptation success of minors? What behavior of the minors speaks of successful or failed adaptation?*

The object of research: adaptation of the children under three.

The aim: to examine adaptation peculiarities in the pre-school establishment of the children under three.

Objectives:

1. To reveal adaptation concept analysis based on the scientific data resources.
2. To analyze developmental characteristics of the children under the age of three.
3. To examine importance of various factors in adaptation in the pre-school establishment of the children under three.

The study found that parents, before their children start attending kindergarten, first of all familiarize with educational institution outside environment, familiarization with the group's teachers is not the primary choice. Parents give the highest priority to educator's expertise as to the factor facilitating adaptation of the children. Children's adaptation lasts up to two months, but this is largely influenced by teacher's communication with the child, the child's employment during the day, interesting activities organization, child's feeling of being awaited in the group, parents' own efforts and the child's character peculiarities. After having started bringing their child to kindergarten, parents had a positive opinion. Parents think that during the morning parting children were mostly interested (curious), in a joyous mood, anxious, sad, frightened. During the evening meetings the children were happy, safe and gentle.

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Mažų vaikų socializacija itin svarbus veiksnys jų gyvenime, kuris vyksta įvairiose aplinkose bei institucijose, tačiau turbūt svarbiausi institutai, kurie lemia kryptingą vaikų psichologinę bei fiziologinę raidą, elgesio apraiškos formas bei pasaulio pažinimą yra šeima ir ikimokyklinio ugdymo įstaiga. Čia mažametis įgyja teorinių, praktinių žinių bei įgūdžių, formuoja savo vertybių sistemą, ima save pažinti bei atrasti, susipažįsta su jį supančiu pasauliu, patiria tyrinėjimo ir atradimo džiaugsmą, mokosi bendrauti, žaisti ir t. t. (Čėsniienė, 2011; Gaigalienė, 2000; Kvieskienė, 2003; Leliūgienė, 2003; Listopadskienė, Labanauskienė, 2004 ir kt.). Taigi šeimos ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių specialistų padedamas mažametis tampa visapusiškai funkcionuojančia asmenybe su savo moralinėmis vertybėmis, nuostatomis, elgesiu, bei savitu požiūriu į gyvenimo situacijas.

Metas, kuomet vaikas ima lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą, yra pirminis ir be galo svarbus jo socialinių įgūdžių (gebėjimų) vystymosi bei formavimosi etapas, esminis pagrindas tolesnei socializacijai bei svarbus žingsnis savarankiškumo link. Vaikui itin anksti pradėjus lankyti darželį, greičiau formuojasi savarankiškumas, gerėja bendravimo įgūdžiai, tiek su bendraamžiais, tiek su kitais vaikais. Tačiau visa tai didžia dalimi įtakoja adaptacijos periodas, kurį privalo išgyventi kiekvienas mažametis. Jeigu adaptacija darželyje vyksta sklandžiai, vaikas įgyja daug naujų įgūdžių, kurie pasitarnauja ateityje, įvairiose situacijose. Tačiau adaptacija neretai teikia ir daug negatyvių emocijų bei išgyvenimų: streso, jaudulio, ilgesio, liūdesio, nerimo, baimės ir kt. Tai gali pasireikšti miego, valgymo sutrikimais, bendros emocinės būsenos sutrikimais (Ruzgutė, 2011).

Vaikų adaptacijos problemos nemažai nagrinėtos medicinos, kūno kultūros, biologijos srityse, tačiau pedagogikos lygmenyje informacijos apie tai aptinkama mažai (Eurydice, 2014; Juodraitis, 2004; Samažonok, 2009; Meighan, 2001 ir kt.). Todėl ši sritis, aprėpdama itin aktualią ir mažai tyrinėtą sritį yra svarbi tiek mažus vaikus auginantiems tėvams, tiek ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbantiems specialistams, tiek visiems kitiems, besidomintiems adaptacijos fenomenu. Būtina giliau pažvelgti į vaikų iki trejų metų adaptaciją ikimokyklinio ugdymo įstaigose, nes būtina gebėti tinkamai įvertinti vaikų individualias galimybes, jų įgūdžius, pasirengimą darželiui bei poreikius. Būtent tėvai ir ikimokyklinio ugdymo pedagogai yra atsakingi už teikiamą pagalbą vaikui adaptacijos naujoje socialinėje aplinkoje metu. Neįvertinus mažamečių galimybių, šis procesas gali nukentėti ir neigiamai įtakoti vaiką.

Tyrimo problema. Tiek tėvams, tiek ikimokyklinio ugdymo įstaigos specialistams yra gerai žinoma, kad vaikų adaptacijos laikotarpis pradėjus lankytis naujoje vietoje (šiuo atveju

darželyje), tęsiasi nevienodai. Tai siejasi su mažamečio raida, įpročiais, charakterio savybėmis, auklėjimo principais ir pan. (Žukauskienė, 2007). Tačiau remiantis įvairių mokslininkų atliktais tyrimais, adaptacijos procesas sukelia nemažai problemų tiek mažamečiui, tiek jo šeimai, bei su juo dirbantiems specialistams. Todėl šio darbo problematiką būtų galima išreikšti šiais klausimais:

- *Kokie veiksniai sąlygoja ir lemia mažamečių adaptacijos sėkmingumą?*
- *Koks mažamečių elgesys byloja apie įvykusių ar neįvykusių adaptaciją?*

Tyrimo objektas – vaikų iki trejų metų adaptacija.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti vaikų iki trejų metų amžiaus adaptacijos ypatumus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Uždaviniai:

4. Remiantis mokslinių šaltinių analizės duomenimis, atskleisti adaptacijos sampratos analizę.
5. Išanalizuoti vaikų iki trejų metų amžiaus raidos ypatumus.
6. Ištirti įvairių veiksnių svarbą vaikų iki trejų metų amžiaus adaptacijai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo metodai:

- **Teoriniai:** mokslinės, pedagoginės, ir psichologinės literatūros ir kitų informacinių šaltinių analizė;
- **Empiriniai:** anketinė apklausa ir stebėjimas.
- **Statistiniai:** aprašomoji statistika.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrime dalyvavo Šiaulių miesto 50 tėvų ir 4 vaikai pradėjusių lankyti ikimokyklines ugdymo įstaigas.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 2 skyriai su poskyriais, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (42 šaltiniai) ir priedai. Darbe pateikiamos 3 lentelės ir 10 paveikslai. Darbo apimtis ... puslapių (be priedų).

1. TEORINIAI VAIKŲ (IKI TREJŲ METŲ AMŽIAUS) ADAPTACIJOS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE ASPEKTAI

1.1. Vaikų, iki trejų metų amžiaus, raidos ypatumai

„Vaiko psichikos raida – tai nuoseklus, nenutrūkstamas jo psichinių pažinimo funkcijų (suvokimo, vaizdinių, atminties, mąstymo ir kalbos, vaizduotės, pojūčių) struktūros kitimas ir tobulėjimas išlaikymo, kitimo ir psichinio laiko grįžtamumo rėmuose“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 107). R. Juknevičienės (2012) teigimu, žmogaus psichologinės raidos procesą lemia daugelio veiksnių visuma, paveldimumas, įvairūs asmenybės raidos dėsniai ir pan., jų svarbiausias – ugdymas. Tinkamos ugdymo sąlygos, gyvenimo aplinka sudaro palankią dirvą vaiko įvairiems gabumams tobulėti.

M. Montessori¹ teigė, kad pats svarbiausias periodas žmogaus gyvenime yra laikotarpis nuo gimimo iki šešerių metų (tame tarpe patenka ir vaiko amžiaus tarpsnis nuo gimimo iki trejų metų). Tai laikas, kai formuojasi žmogaus intelektas ir visa eilė psichinių gebėjimų. Nė viename kitame amžiuje vaikui taip stipriai nereikalinga tobula pagalba. Žymi psichologė bei pedagogė pabrėžia, kad nuo gimimo iki 3 metų išsivysto 40 – 50 proc. savo brandaus intelekto. Tai rodo itin spartų intelekto augimo tempą ankstyvajame amžiuje ir galimą didžiulę aplinkos įtaką ankstyvojo amžiaus vaiko psichinės ir visos likusios raidos vystymesi (Hagemann, Börner, 2004).

Ankstyvojoje vaikystėje vaiką supančio pasaulio ribos nuolat plečiasi, kas itin veikia mažamečių psichologinę raidą. Iš pradžių vaikas gyvena namie ir tarp šeimos narių, tačiau pamažu jo patirtis didėja. Kiekvieną dieną vaikas sutinka nepažįstamus suaugusius žmones, stebi kitus vaikus, pamato daugybę naujų daiktų, atsiduria jam nežinomose situacijose ar aplinkose, kurias galima tyrinėti ir daug įdomaus atrasti. Tai ypač lavina vaikų vaizduotę, mąstymą, psichologines funkcijas ir kt. (Žukauskienė, 2007).

Atliekant vaikų iki trejų metų psichologinės raidos tyrimus, per ilgus metus sukaupta daug informacijos apie įprastą ir neįprastą jų elgesį, apie paveldėtas ir gyvenant įgytas ypatybes, apie aplinkos įtaką individo raidai ir kt. Remiantis visa šia informacija, galima geriau suprasti žmogaus praeitį, dabartį ir tiksliau prognozuoti ateitį (Žukauskienė, 2007).

Stebint ir analizuojant augantį vaiką, jo raidą, galima išskirti tam tikrus individo raidos bruožus ir juose atskirai pažymėti kritinius raidos momentus. Šiuo laikotarpiu vyksta daug pakeitimų, tenka įgyvendinti nemažai naujų raidos užduočių. Ankstyvajame amžiuje patirties

¹ Maria Montessori (1870 m. rugpjūčio 31 d. – 1952 m. gegužės 6 d.) – žymi Italijos pedagogė – psichologė, pedagoginio Montessori metodo atradėja.

laukas nuo gimimo iki trejų metų yra įvairus, progresuojantis. Tik ką gimusio mažylio patirties laukas yra trumpalaikis, nutrūkstantis, beasmenis. Vaikas nepriskiria jo sau. Tačiau jam augant, su kiekvienu mėnesiu tai keičiasi – progresuoja (Monkevičienė, Tarasonienė, Bortkevičienė ir kt., 2001). „Keičiasi vidinis Aš, santykiai plečiami, reorganizuojami, naujai įvertinamas savasis vaidmuo, didėja kompetencija“ (Hagemann, Börner, 2004, p. 22). Iki trejų metų žymiai išryškėja vaiko savarankiškumas, iniciatyvumas, noras tyrinėti, atrasti ir žaisti (Monkevičienė ir kt., 2001). R. Žukauskienės (2007) teigimu, psichologai nėra vienos nuomonės apibūdindami žaidimą, nes jis palaiko labai daug įvairiausių vaiko veiklos sričių, reiškiasi įvairiomis situacijomis ir kt. Tačiau žaidimo svarba vaiko psichologinei raidai neabejotina ir labai svarbi.

G. Pupinytė ir D. Nasvytienė (2012) žaidimą aiškina kaip įvairialypės vaiko raidos pagrindą. Vaikas pažįsta pasaulį per sąveikas ir žaidimus su šeimos nariais, sukuriančiais jam atvirą erdvę tyrinėjimams. Ankstyvajame amžiuje vaikams būdingas mėgdžiojimas, smalsumas palengvina tėvų ir mažylių tarpusavio supratimą, leidžia tėvams tinkamai bendrauti, žaisti su savo vaikais, o tuo pačiu aktyviai juos lavinti, ruošti ateičiai. Vaikas iki trejų metų išmoka žaisti ne tik vienas, bet ir su kitais vaikais, suaugusiais asmenimis (Monkevičienė ir kt., 2001). G. Pupinytės ir D. Nasvytienės (2012) teigimu, žaidimas yra aukščiausia mažamečio psichologinės raidos išraiška ankstyvosios vaikystės periodu, laisva raiška to, kas glūdi vaiko sieloje. „Tai pats dvasingiausias vaiko kūrinys ir kartu tai žmogaus gyvenimo modelis, apimantis visas stadijas ir santykius“ (Pupinytė, Nasvytienė, 2012, p. 70).

1 pav. **Veiksniai darantys teigiamą poveikį vaiko iki trejų metų amžiaus psichologinei raidai** (Hagemann, Börner, 2004, p. 19).

Ruošiant mažametį vaiką (iki trejų metų amžiaus) leisti į ikimokyklinio ugdymo įstaigą, labai svarbi yra jo, kaip asmenybės, socializacija. Tai tam tikras asmenybės įsitvirtinimo procesas. „Socializacija vaikystėje – tai procesas ir rezultatas, kai aktyviomis vaiko pastangomis

įsisavinama socialinė patirtis, kurią jis perima aktyviai sąveikaudamas su socialine aplinka, iš pradžių tik ją domėdamasis, vėliau ją stebėdamas, o dar vėliau tiesiogiai sąveikaudamas su ja. Iš pradžių patirtis yra tik atgaminama, o vėliau interpretuojama ir savitai transformuojama“ (Juodaitytė, 2002, p. 77). Šis procesas glaudžiai siejasi su bendravimu ir dalyvavimu žmonių veikloje, todėl tinkamai plėtojama, gali suformuoti tam tikrą aplinkos supratimą, kuris leis mažamečiui vaikui lengviau išgyventi adaptacinius momentus pakitus įprastai aplinkai, pavyzdžiui, pradėjus lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą. Šio proceso darną ir sklandą užtikrina tinkamas vaiko iki trejų metų amžiaus socialinio „Aš“ formavimas, viso to raida. Tai, anot D. G. Myers (2007), suteikia kryptį individo mąstymui ir elgesiui.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikas iki trejų metų išgyvena gana daug psichologinės raidos pakitimų, todėl būtina jį tinkamai ugdyti, juo rūpintis, skirti pakankamai dėmesio bei laiko. Būtent ankstyvosios vaikystės amžiaus tarpsnis yra visa ko pradžia, padedanti pagrindus ateinantiems tarpsniams, todėl visapusiškas palaikymas ir kartu praleistas laikas leis mažamečiui lengviau priimti naujus iššūkius. Tokiu būdu bus galima aktyviai plėtoti besiformuojančios individualybės gebėjimus, mąstymo procesus ir reikiamu metu užtikrinti pozityvią adaptaciją ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

1.2. Adaptacijos samprata ir ją įtakojantys veiksniai

Adaptacija (lot. adaptation) – tai organizmo, individo prisitaikymas prie aplinkos, sąlygų ar reikalavimų (Terminų žodynas, 2011). Psichologijos žodyne (2000) ši sąvoka apibūdinama kaip asmenybės prisitaikymas prie socialinės aplinkos.

Mokslinėje literatūroje adaptacijos terminas gali būti suprantamas keleriopai. Vieni autoriai, kalbėdami apie adaptaciją, šį procesą suvokia kaip tam tikrą prisitaikymą, kiti – kaip pripratimą, dar kiti – kaip barjerą, kuris atsiranda individui patekus į naujas gyvenimo sąlygas. Užsienio literatūroje vyrauja tam tikra tendencija adaptaciją tapatinti su apsauginėmis organizmo reakcijomis, bandoma adaptaciją aiškinti kaip pasyvią būseną esant tam tikrom socialinėms sąlygom, vyraujant neigatyvioms nuotaikoms (Grinienė, 1984).

Adaptacijos sąvoka vartojama daugelyje gyvenimo sričių, net buityje, tačiau dažniausiai aptinkama socialinių mokslų srityse (Juodraitis, 2004). I. Leliūgienė (2003) teigia, kad adaptacija gali nulemti normalų vystymąsi, optimalų darbingumą ir maksimalų organizmo gyvavimą, ilgaamžiškumą esant įvairioms ir kintančioms sąlygoms. Adaptacijos apibrėžtyje yra įvardijama keletas prisitaikymą nurodančių reikšmių paaiškinant ne tik individų prisitaikymą prie kintančių gyvenimo, aplinkos sąlygų, bet ir atskirų sensorinių sistemų prisitaikymą prie įvairių dirgiklių

bei jų kaitos (Juodraitis, 2004). E. Grinienės (1984) teigimu, adaptacija yra vienas universaliausių gyvosios gamtos reiškinių. Taip surėdyta, kad kiekvienam individui yra pavestas uždavinys prisitaikyti gyvenime, visose jo srityse, etapuose ir perioduose, todėl adaptacijos procesas žmogui yra neišvengiamybė.

Adaptacijos procesas vaikystės (tame tarpe ir ankstyvosios) periodu, S. Burvytės (2004) teigimu yra suvokiamas kaip aktyvus mažamečio veikimas, elgimasis, kuris šios veiklos metu sukuria tam tikrus socialinius padarinius, todėl adaptacijos procesas šiuo laikotarpiu traktuojamas kaip deramas ugdytinio sąveikavimas su aplinka. Tačiau šis procesas gali būti sėkmingas arba nesėkmingas. Tai priklauso nuo kai kurių asmenybės savybių. Taip pat tai lemia socialinė aplinka: vaikui keliamų reikalavimų ir teikiamo palaikymo santykis. Tačiau iš anksto adaptacinių mažamečio gebėjimų nustatyti neįmanoma. Adaptacinis vaiko potencialas išryškėja tik frustracijos arba stresinės situacijos metu (Juodraitis, 2004).

Pradėjus leisti vaiką iki trejų metų amžiaus į ikimokyklinio ugdymo įstaigą, pernelyg menkai yra paisoma, kad be pakankamos tėvų paramos tokio amžiaus mažyliams vis dėl to itin sunku priprasti prie vaikų darželio. Darželyje vieta vaikui iki trejų metų amžiaus suteikiama siekiant palengvinti šeimų padėtį. Tačiau kartu mažiesiems reikia garantuoti kvalifikuotą priežiūrą, auklėjimą bei lavinimą. Tai įmanoma tik esant tinkamoms sąlygoms – sutelkus įgudusio personalo pastangas ir plėtojant bendradarbiavimą su mažylio tėvais. Vaikai sėkmingai prie darželio pripranta tik tada, kai tėvai ir pedagogai veikia išvien – jautriai ir protingai, atsižvelgdami į vaikų poreikius (Boller, 2012). E. Grinienės (1984) teigimu, mažamečių vaikų adaptacija ikimokyklinio ugdymo įstaigoje gali būti trejopa: lengva, vidutinio sunkumo arba sunki. Ji gali trukti dvylika savaičių, tačiau, kaip pasitaiko dažniausiai – žymiai ilgiau. A. Boller (2012) yra linkusi išskirti tam tikras adaptacijos fazes, kurios gali lemti nesunkią vaiko iki trejų metų adaptaciją ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

- **Parengiamoji fazė.** Keletą savaičių prieš priėmimą turėtų vykti auklėtojų ir tėvų pokalbiai, kad būtų garantuota sėkminga pradžia. Šių susitikimų pagalba būtų padedama mažamečiui vaikui susipažinti su pedagogine darželio koncepcija, patalpomis, žaidybine medžiaga ir išsamiai informuojama apie vaikų adaptacijos fazės svarbą. Šiame etape būtina ir tėvų pagalba, nes vienas iš tėvų pirmomis dienomis ar savaitėmis turėtų būti su kartu su vaiku arba lengvai pasiekiamas. Be to, parengiamosios fazės metu artimiau susipažįsta ir patys tėvai bei auklėtojai. Tai teikia abiem pusėms saugumo, kuris teigiamai veikia ir mažametį. Taip pat tai partnerystės kūrimo pradžios momentas.

- **Susipažinimo fazė.** Prieš pradėdamas oficialiai lankyti darželį, vaikas turi turėti galimybę kartu su artimu asmeniu apsilankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Taip mažylis įgyja supratimo, kas darželyje vyksta. Be to, jam lieka pakankamai laiko savo įspūdžiams apdoroti. Tokie apsilankymai turėtų trukti ne ilgiau kaip valandą.
- **Lydėjimo fazė.** Ji turėtų prasidėti priėmimo dieną ir trukti tol, kol vaikas apsipras naujoje vietoje. Lydėjimo fazėje dalyvauja mažylis ir jo tėveliai. Vienas iš tėvų, dažniausiai mama, turėtų pirmąsias dvi dienas (arba ilgiau) kartu su vaiku lankyti darželį. Šios fazės esmė ta, kad mama lydėtų vaiką, jį palaikytų, tačiau nesikištų į jo veiklą. Abi pirmąsias dienas nereikia mėginti mamai ir vaikui išsiskirti, nebent tai nutiktų vaikui leidus, tačiau šis momentas turėtų trukti neilgai. Taip pat reikėtų nusistatyti neilgą darželyje būvimo laiką. Geriausia pirmomis dienomis ikimokyklinio ugdymo įstaigoje praleisti keletą valandų, daugiausia pusdienį. Taip pat be galo svarbu, kad lydėjimo fazės metu auklėtoja vaikui taptų artima, nes taip lengviau išgyventi ir jaustis naujoje situacijoje. Auklėtoja turi užtikrinti mažamečiui bebaime atmosferą grupėje. O apie tai, kaip geriau bendrauti ir elgtis su vaiku, auklėtoja turėtų pasitarti su vaiko mama.
- **Perkėlimo fazė.** Tai etapas, kuomet vaikas turi *perkelti* savo pasitikėjimą mama į auklėtoją. Tai bandymų metas išsiskirti su mama (ar tėčiu). Tėvams lydint vaiką, jo pasitikėjimas auklėtoja vis stiprėja. Šio proceso eigoje įvyksta tam tikras „prisirišimo perkėlimas“ nuo mamos ar tėčio prie auklėtojos. Dėl to prierašumas mamai ar tėčiui nesumenkėja, bet vaikas tampa laisvesnis. Pirmas išsiskyrimas su artimaisiais turėtų būti tik bandymas ir neturėtų viršyti pusės valandos, net jei vaikas jaučiasi gerai. Bandymui pavykus, išsiskyrimo laikas ir erdvė pamažu didinami.
- **Stabilizacijos fazė.** Kuomet mažylis lieka vienas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, be mamos ar tėčio, galima teigti, kad jis stabilizavosi ir jo adaptacija yra pozityvi, klostosi sėkmingai. Tačiau vaiką iki trejų metų amžiaus iš darželio vertėtų pasiimti kuo anksčiau, kad vaikas nepatirtų neigiamų emocijų be pagrindo. Pirmosios savaitės darželyje vaikus iki trejų metų amžiaus labai vargina, nes jiems tenka apdoroti daug naujų įspūdžių. Namie vaikai irgi gali būti nuvargę ir sutrikę. Šis nuovargis vėl išnyks vaikui pamažu priprantant prie darželio kasdienybės.

Žmogaus elgesys yra vienas iš psichologijos tyrimo objektų. Tik analizuojant individo elgseną, jo poreikius, mąstymą galima paaiškinti vienokius ar kitokius jo patiriamus sunkumus

socializuojantis įvairiose situacijose, aplinkose, vietose (Juodaitytė, 2002). Ypač mažamečių vaikų socializacija, adaptacija bei prisitaikymas naujuose vietose priklauso nuo juos supančios ir įtakančios aplinkos, namiškių auklėjimo bei prižiūrinių, ugdančių specialistų (Monkevičienė ir kt., 2001). Todėl siekiant išvengti didesnių adaptacijos problemų būtina nuo pat mažų dienų kuo labiau sąveikauti su natūraliąja bei socialine aplinka, o taip pat ir su pačiu savimi. Mažamečiams vaikams (ypač iki trejų metų) svarbiausia yra sąveika su šeima. Kadangi adaptacija visada reiškia aktyvumą patenkinant tam tikrus poreikius, svarbu yra tai, kad vaikas visada būtų motyvuojamas (Juodraitis, 2004).

Apibendrinant galima teigti, kad adaptacija yra suprantama įvairiai, tačiau dažniausiai tai atspindi tam tikrą prisitaikymą prie pakitusių sąlygų. Kadangi šis reiškinys gali būti išgyvenamas lengvai, vidutiniškai sunkiai arba labai sunkiai, būtina atsižvelgti ir plėtoti tokią veiklą, kuri užtikrintų kuo pozityvesnę adaptaciją. Ypač tai aktualu kalbant apie vaikų iki trejų metų prisitaikymą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Tai gali užtikrinti ir garantuoti trys pagrindiniai veiksniai: šeima, ugdymo įstaigoje dirbantys specialistai ir aplinkos įtaka mažamečiui.

1.2.1. Šeima kaip adaptacijai reikšmingas veiksnys

Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas (LR Konstitucija, 38 straipsnis, 2010). Tai pagrindinis socializacijos veiksnys, kurio dėka vaikas įgyja esminių socialinių žinių, susiformuoja įgūdžius bei gebėjimus, perima vertybes ir idealus, taisykles ir normas, ugdo(si) adaptacinius gebėjimus, būtinus gyvenant jį supančioje visuomenėje (Leliūgienė, 2003). Šeima – svarbiausia tautos ląstelė, kurioje dedami doros ir sveikatos pamatai, formuojama pasaulėžiūra, charakteris. Čia vaikas mokomas suprasti save, aplinkinį pasaulį. Tik šeimoje mažametis mokosi pažinti save, savo kūną, jo poreikius ir veiklos principus (Abramavičienė, 2012). Šeimos į(si)traukimas į vaikų iki trejų metų adaptaciją pradėjus lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą teigiamai veikia ne tik vaikų motyvaciją, bet ir jų ateities perspektyvą, psichinę sveikatą bei kuria socialinius santykius su aplinkiniais. Šis poveikis yra ilgalaikis (Driessen, ir kt., 2005).

Šeimos ugdomojo potencialo didinimas priklauso nuo įvairių veiksnių: visuomenės poreikių, kultūrinių tradicijų, socialinių pokyčių, filosofinių bei pedagoginių koncepcijų (Gaigalienė, 2002). Kad šeima galėtų atlikti vaikų auginimo, tinkamo auklėjimo funkcijas, anot Vaitkevičiaus (1995), reikalingos tam tikros pedagoginės tėvų žinios. Jas galima įvardinti tėvų pedagogine kultūra. Bet auklėjimas taip pat reiškia duoti gyvybę. Auklėti – tai antrą kartą pagimdyti individą. Tai yra tas antrasis gimimas, kai kiekvienas individas išmoksta pasakyti

„aš“. Išmokęs pasakyti „aš“, individas atranda save kaip laisvą ir atsakingą žmogų, kuris savo ruožtu vėl gali duoti gyvybę ir auklėti (Belardineli, 2000). Vaikų gimdymas, auginimas, priežiūra, auklėjimas tėvams nėra prievarta, tai yra vienas iš svarbiausių ir labiausiai įsisąmonintų poreikių. Nuo tėvų priklauso vaikui diegiama moralinių vertybių sistema, formuojamos elgesio normos, gebėjimas prisitaikyti, adaptuotis ir tai, kas bus naudinga jam augant. Tėvai turi sudaryti normalias sąlygas vaikams įgyti veiklos pasaulyje patirtį, kad šie galėtų savarankiškai dirbti, kurti ir gyventi (Jovaiša, 2003).

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (38-41 straipsniai) (2010) teigiama, kad būtent tėvai ir vaiko ugdymo įstaigos yra labiausiai atsakingi už jo ugdymą. Europos tėvų teisių ir pareigų chartijoje (2005) taip pat rašoma, jog tėvų pareiga yra skirti laiko ir asmeninio atsidavimo savo mažiesiems o taip pat ir jų ugdymo institucijai, remti šias pastangas siekiant įgyvendinti ugdymo tikslus. Tik plėtodama ryšį ir bendraudama su tėvais ugdymo įstaiga ugdo savarankų, atsakingai savo gyvenimą sugebančių kurti žmogų. Europos teisių ir pareigų chartija taip pat reglamentuoja, jog tėvai Europoje turi būti gerbiami kaip pirmieji ugdytojai. Tėvų švietimą galima traktuoti kaip ugdymo įstaigos atsaką į socialinį užsakymą, kuris būtinas visuomenei, nuolat tobulinančiai save atsižvelgiant į edukacinius procesus. Tėvų švietimas užtikrina naujas visaverčio jų dalyvavimo vaikų ugdymo kaitos procesuose perspektyvas, nes kaip ugdytojams sudaro sąlygas įgyti reikiamą kvalifikaciją.

Būtent tėvai geriausiai pažysta savo mažametį vaiką. Jie yra ir lieka svarbiausi globotojai ir auklėtojai vaiko gyvenime, tačiau pastarajam pradėjus lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą, pirmosios savaitės jam yra nepaprastai sunkios ir nauji potyriai neleidžia susikaupti, skatina nerimą, baimę ir panašius jausmus. Šis laikotarpis naujas ir mažylio tėvams, todėl labai svarbu, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbantys specialistai šio proceso pradžioje išsamiai informuotų tėvus apie pradinį laikotarpį darželyje ir paprašytų padėti vaikams adaptuotis. Vienam iš tėvų ar kitam artimam asmeniui pirmiausia tai reiškia būti šalia, o vėliau – lengvai pasiekiamam. Be to, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad vaikas pirmosiomis dienomis darželyje nebūtų laikomas per ilgai (Boller, 2012). Vaiko kelias į gyvenimą prasideda tėvų namuose. Jis kasdien regi aplink save realią tikrovę ir pats joje dalyvauja perimdamas iš tėvų įvairias elgesio, veiklos, charakterio savybes (Dapkienė, 2002). Pradėjęs lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą vaikas susiduria ir išgyvena daugybę problemų, reikalaujančių daug jėgų, pastangų ir laiko. Mažamečio labui, ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbantys specialistai ir tėvai turėtų tapti vaiko ugdymo proceso partneriais ir pirmomis jo dienomis darželyje užtikrinti pozityvią adaptaciją (Burvytė, 2004).

S. Dapkienės (2002) teigimu, bendravimo taisyklės su vaiku nustato tėvai ir pedagogai, todėl nuo jų didžia dalimi priklauso pirmojo kontakto ir pokalbio sėkmė. Pirmas įspūdis ikimokyklinio ugdymo įstaigoje mažamečiam vaikui gali lemti jo adaptacijos proceso eigą (Boller, 2012). Šioje vietoje itin svarbus kryptingas tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas. Jo svarbą lemia tėvus bei ugdytojus vienijantis objektas – vaikas, kuris ikimokyklinio ugdymo įstaigoje išgyvena adaptaciją. Reikia pabrėžti, kad visos socialinės sistemos yra paremtos bendradarbiavimo principais, todėl ši situacija – nėra išimtis (Dapkienė, 2002).

Kiekvienam vaikui reikia paties svarbiausio žmogaus, o vaikams iki trejų metų tai ypač imponuoja. Todėl sėkmingos adaptacijos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje pagrindinis veiksnys yra vaiko prierašumo perkėlimas nuo mamos, tėčio, prie auklėtojos. Jei vaikas nuo mamos ar tėčio atsiskiria per anksti, tam tikrą atsvarą turi sukurti pagrindinė auklėtoja, pavyzdžiui, pirmosiomis savaitėmis skirdama mažyliui ypatingą dėmesį (Boller, 2012). Nors tėvai ir geriausiai pažįsta savo vaiką, vis dėlto ikimokyklinio ugdymo auklėtoja, remdamasi savo profesiniu pasirengimu, profesine praktika ir įgyta patirtimi, gali pateikti svarbių pasiūlymų, kaip individualiai įveikti adaptacijos procesą.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko iki trejų metų amžiaus šeima, jos veikimas mažamečio adaptacijos procese pradėjus lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą yra pripažįstamas kaip prioritetas. Tačiau tokiu vaikai sunkiu laikotarpiu, vien to nepakanka. Būtina nuolat tobulinti tėvų informavimo bei įtraukimo į bendrą veiklą ikimokyklinio ugdymo įstaigose sistemą – dažniau ugdytojams (darželiuose dirbantiems pedagogams ir tėvams) bendrauti ir bendradarbiauti, nes tik tokiu atveju galima užtikrinti pozityvią vaikų iki trejų metų adaptaciją pradėjus lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą. Taip pat svarbu akcentuoti, kad individo ugdymo procesas (kuris šiuo atveju prasideda vaikui pradėjus lankyti darželį) apima daug įvairių aspektų, nuo dvasinės, filosofinės iki visuomeninės mokslinės asmens raidos. Privalu pabrėžti, kad ugdymas glaudžiai siejasi su švietimo sfera, tad partnerystė tarp ugdytojų (pedagogų ir tėvų) yra kelias į ugdymo sėkmę, o ugdymo sėkmę nulemia tinkama vaiko iki trejų metų adaptacija.

1.2.2. Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbančių pedagogų vaidmuo vaiko adaptacijos procese

Ikimokyklinė ugdymo įstaiga yra švietimo sistemos struktūrinis elementas. Tokio pobūdžio įstaigų veikla, anot L. Jovaišos (2007), atspindi kultūrinį, dvasinį, organizacinį būvį. Pasak šio autoriaus, tai savitos organizacijos, kurių kintamieji (aplinka, vertybės, struktūra, žmonių santykiai, strategijos) teikia didžiulę įtaką ugdytiniais.

Kaip akcentuoja vaikų raidą (tame tarpe ir ankstyvąją vaikystę) nagrinėję autoriai, vaiko vystymuisi ir ugdymui vienodai svarbūs visi jo gyvenimo metai. Nereikia kažko specialaus dėl to, kad jis pradėjo lankyti darželį, tačiau būtina stebėti, kaip vyksta jo adaptacijos momentas. Kiekvienais vaiko gyvenimo metais (ir ankstyvoje vaikystėje) jį reikia ugdyti atitinkamai pagal jo protinį, kūno, socialinį ir emocinį vystymąsi. Taip pat labai svarbu, kad būtų orientuojamasi į darnų, vientisą ugdymą bei socializacijos plėtotę. Tik taip galima išvengti vienpusiško muštro, per didelių reikalavimų arba atskirų ugdymo sričių pervertinimo ir tada vaikui geriausiai pavyksta plėtoti savo gebėjimus (ne tik ugdymosi, bet ir socialinius – prisitaikymo) (Becker – Textor, 2001). Ikimokyklinėse ugdymo įstaigose dirbantys pedagogai (grupių auklėtojos, logopedai, kineziterapeutai ir kt.) yra atsakingi už mažamečių ugdymą, lavinimą, naujų žinių perteikimą ir įsisavinimo užtikrinimą, o be viso to ir prie prisitaikymo naujoje, jiems, kol kas, svetimoje vietoje. Būtent jie yra atsakingi ir už vaikų adaptaciją ir naujo pažinimo plėtojimą. Kaip akcentuoja LR švietimo ir mokslo ministerija (2009), pažinimo ir žinojimo ugdymas nėra opoziciniai tikslai: galima ugdyti pažinimą neugdant žinojimo, tačiau ne atvirkščiai – žinojimui daugiau ar mažiau žinių yra būtina. Būtent tai vaikams privalo teikti ikimokyklinių ugdymo įstaigų darbuotojai – žinojimą. Tačiau pažinimas yra aktualesnis veiksnys, kuomet kalbama apie vaiko adaptaciją ikimokyklinio ugdymo įstaigoje (Boller, 2012).

D. Grakauskaitės – Karkockienės (2002) teigimu, mažamečių ugdymo įstaigose yra pagrindiniai du būdai, kuriais dirbama su vaikais. Tai gali būti arba *veikimas kartu*, arba *veikimas prieš asmenį*. Ikimokyklinio ugdymo specialistai, pasirinkę veikti prieš asmenį, pabrėžia savo dominavimą, t. y. nerodo pagarbos vaiko orumui, o tokiu atveju gali jį netgi pažeisti. Ypač adaptaciniu momentu tai gali reikšti visišką šio proceso žlugimą, geriausiu atveju – užsitęsimą (Boller, 2012). Siekiant *veikimo kartu*, ikimokyklinėse ugdymo įstaigose dirbantys pedagogai turi pasižymėti kūrybiškumu. Pavyzdžiui, vaikų darželio grupės auklėtojas turi turėti visus bruožus, nulemiančius kūrybiškumą, jis turi būti įvaldęs įvairias kūrybines technikas ir darbo metodus; jis turi taikyti tokį auklėjimo stilių, kuris ne tik ugdo kūrybišką asmenybę, sudomina vaiką bet ir kritinių situacijų metu (pavyzdžiui mažamečio adaptacijos momentu) gali padėti išvengti nebūtino streso, baimės, nerimo ir pan. Kad taptų kūrybingu, auklėtojas turi tobulintis, pats save auklėti, kartu neketindamas pervertinti tikslo, norėti tapti kūrybingu. Auklėtojo tikslas turi būti pasiekti vidinę laisvę, įgyti atvirumą ir norą keisti įprastus pedagoginius ir didaktinius požiūrius. Tada ne tik vaikams, bet ir auklėtojams darbas suteiks daugiau džiaugsmo ir bus pasiekta puiki abipusė motyvacija (Becker – Textor, 2001).

Iš esmės visi teoretikai pripažįsta, kad nepriklausomai nuo to, koks konkretus požiūris taikomas dirbantiems specialistams, pagrindinis veiksnys siekiant sėkmingos vaikų iki trejų metų

adaptacijos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje yra tai, kaip pedagogai, vaikas ir jo tėvai geba dirbti drauge. Net pats kūrybiškiausias ir gerai suplanuotas darbo modelis bus pasmerktas žlugti, jei pedagogai ir tėvai nesugebės tinkamai ir efektyviai bendradarbiauti mažamečio naudai (Hallahan, Kauffman, 2003). Todėl būtina plėtoti ir puoselėti nuoširdžią ir kryptingą partnerystę tarp ikimokyklinės ugdymo įstaigose dirbančių pedagogų, vaikų ir jų tėvų.

Taip pat be galo svarbu mažamečio vaiko ir auklėtojos ryšys, kurį būtinas nuo pirmųjų dienų apsilankius ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Kaip teigia A. Boller (2012), vaiko pasitikėjimo auklėtoja kūrimas pirmomis dienomis ir savaitėmis sudaro viso vaiko būvimo darželyje laiko, o taip pat ir jo pasirengimo mokytis, ugdytis bei lavintis, pagrindą. Vaikai iki trejų metų ikimokyklinio ugdymo įstaigose dažniausiai užsiima tik tyrinėjimais – o tyrinėjimo be baimės galima imtis tik tada, kai vaiką su auklėtoja sieja stabilus ryšys. Autorės teigimu iš pat pradžių nesukūrus patvaraus ryšio tarp mažamečio ir auklėtojos, vėliau gali prireikti rimtų pastangų norint pasivyti tai, kas prarasta.

Apibendrinant galima teigti, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių pedagogų vaidmuo vaiko iki trejų metų adaptacijos procese jam pradėjus lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą yra toks pat svarbus kaip ir šeimos. Ikimokyklinės ugdymo įstaigose dirbantys pedagogai dirbdami su vaikais yra atsakingi ne tik už jų ugdymą, bet ir už prisitaikymą prie juos supančios aplinkos, kryptingos ir harmoningos raidos, todėl jiems šiame procese yra keliamas esminis reikalavimas – būti kūrybiškiems. Tačiau pačių geriausių rezultatų vaiko adaptacijos procese galima sulaukti tada, kuomet ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje dirbantys pedagogai ir mažamečio tėvai įsitraukia į bendradarbiavimo procesą ir kuria glaudžią, pasitikėjimu, kūrybiškumu bei atsidavimu grįstą partnerystę.

1.2.3. Ugdomosios aplinkos įtaka adaptacijai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje

Vaikas nuo pirmų savo gyvenimo dienų gyvena tarp žmonių ir iš jų, bei jį supančios aplinkos perima tam tikras vertybes, elgesio modelius, veikimo principus ir kt. (Burvytė ir kt., 2012). Augantį vaiką nuolat veikia socialinė aplinka, o atskirais socializacijos etapais, kuomet mažametis pradeda lankyti ikimokyklinę ugdymo įstaigą, šis poveikis itin sustiprėja. Dėl to kiekvienoje socializacijos pakopoje vaiko organizmo veikla ypač ryškiai pasikeičia. Šie pasikeitimai gali būti trumpalaikiai ar trukti ilgiau, ryškesni ar ne tokie ryškūs (Grininė, 1984).

Ankstyvojoje vaikystėje, vaikui ėmus ypač aktyviai sąveikauti su jį supančiu pasauliu, padedant suaugusiesiems, išmokstama veiklos su daiktais ir bendravimo su žmonėmis būdų. Trumpai tariant mažametis ima sąveikauti su jį supančia aplinka. Pagrindinė šio periodo veikla – daiktinė, manipuliativinė. Jos rėmuose atsiranda pirmieji žaidimai ir tik apie trečiuosius metus

pradedą ryškėti vaiko veiksmų individualumas ir svarbiausias šio periodo naujadaras „aš pats“ (Juodaitytė, 2002). Todėl vaikui iki trijų metų amžiaus, pradėjus lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą ir jo ugdytojams siekiant pozityvios, teigiamos adaptacijos pirmomis dienomis ar savaitėmis naujoje įstaigoje, vertėtų atkreipti dėmesį į ankstyvoje vaikystėje vaikams būdingą santykį su aplinka bei jos įtaka pastarajam, ir tuo pasinaudoti prisitaikymo darželyje procese. Vien taikant žaidimą, tyrinėjant naujus daiktus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, susipažįstant ir bendraujant su kitais bendraamžiais, mažamečių vaikų dėmesys gali būti sukoncentruotas į juos supančią aplinką, o ne į mama ar norėjimą grįžti namo.

Atėjęs į darželį, vaikas atsiduria naujoje aplinkoje, pasikeičia pagrindiniai namuose jį supusios aplinkos parametrai: kitoks kambario interjeras, kiti jį supantys žmonės, kitoks jų elgesys. Kadangi mažamečio adaptaciniai mechanizmai dar nėra subrendę, toks aplinkos pasikeitimas stipriai veikia vaiko iki trejų metų amžiaus psichiką (Grinienė, 1984). Mažamečio adaptacijos procese iš esmės yra stebimi tiek pasyvaus prisitaikymo prie aplinkos požymiai, tiek ir aktyvus poveikis keičiant aplinką: adaptacija niekada negali būti vertinama kaip visiškai pasyvi net tuomet, kai vyraujanti aplinka išlieka nepakitusi. J. Piaget manymu, adaptacija gali būti apibūdinama kaip pusiausvyra tarp organizmo poveikio aplinkai ir atvirkščiai. Jis taip pat skiria du procesus: asimiliaciją ir akomodaciją. Asimiliacija – kai individas aiškina, nagrinėja, nustato struktūras ir keičia tikrovės prigimtį taip, kad ji atitiktų žmogaus pažinimo struktūrą. O akomodacija – kai žmogus tvarko savo mintis, pasitelkdamas į pagalbą atmintį, lygiagretumą, kad suteiktų tikrovei prasmę (Juodraitis, 2004).

Naujoje aplinkoje, E. Grinienės (1984) teigimu, lengviau adaptuojasi sveiki, gerai fiziškai ir psichiškai besivystantys vaikai, kurie šeimoje yra tinkamai auklėjami ir gerai prižiūrimi, o darželį pradeda lankyti sulaukę 1,5 metų (Grinienė, 1984). Tačiau tai ne būtinai turi tikti kiekvienam vaikui. A. Juodraičio (2004) teigimu, adaptacijos sėkmę (arba nesėkmę) lemia ir įtakoja kai kurios asmeninės, individualios savybės ir socialinė aplinka, kuri kupina reikalavimų bei palaikymo. Todėl visada reikia atsižvelgti į asmenines mažamečio vaiko savybes ir galimas jo reagavimo kryptis, formas. Vienos jų visada susiduria su asmeninėmis, o kitos – su socialinės adaptacijos problemomis. Tokia adaptacija dėl tam tikros aplinkos įtakos vaikui iki trejų metų amžiaus gali pasireikšti miego, apetito, įvairių organizmo funkcijų sutrikimais. Kitaip tariant, pakitusi aplinka taip gali paveikti mažametį, kad jam gali sutrikti psichinė – emocinė būseną ir atsirasti kitų sutrikimų (Grinienė, 1984). Todėl būtina nemažai skirti dėmesio aplinkai, kuri turi nemažai įtakos vaiko adaptacijos procesui ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Apibendrinant galima teigti, kad aplinkos įtaka vaiko iki trejų metų amžiaus adaptacijai, kuomet jis pradeda lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą – yra neginčytina. Tik sąveikaujant su

aplinka vaikas įgyja jam reikalingus socialinius įgūdžius: išmoksta tam tikros veiklos su daiktais ir bendravimo su žmonėmis būdų. Kryptingai ir tikslingai visa tai plėtojant galima orientuotis ir įgyvendinti sėkmingą adaptaciją, tačiau nekreipiant dėmesio į aplinkos daromą įtaką mažamečiui, galima ne tik patirti nesėkmę išgyvenant adaptacijos periodą, bet ir sutrikdyti vaiko iki trejų metų amžiaus psichinę – emocinę būseną. Dėl šių priežasčių verta daugiau skirti dėmesio susipažinimui su ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinka, įvairias būdais pratinti mažametį prie socialinių pokyčių, tame tarpe ir kintančios aplinkos.

2. TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS

Tyrimu siekiama išnagrinėti vaikų iki trejų metų amžiaus adaptacijos ypatumus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Tyrimo tikslui pasiekti buvo taikoma anketinė apklausa tėvams ir vaikų stebėjimas. Anketa sudaryta darbo autorės, remiantis literatūros analize (žr. 1 priedas). Tyrimo instrumentą tėvams sudaro uždaro tipo klausimai su palikta galimybe įrašyti savo nuomonę ar požiūrį. Anketa sudarė 12 klausimų, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti informaciją apie respondentų žinias apie adaptaciją, jų pasiruošimą pradėdant lankyti lopšėlį, veiksnius lengvinančius adaptacijos procesą, šio proceso trukmę, tėvų ir vaikų emocines būsenas pradėjus lankytis ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje.

Vaiku stebėjimui buvo sukurtas protokolai, kuriame buvo žymima vaiko pažanga pagal 7 kriterijus: lengvai atsisveikina su tėvais, bendrauja su kitais vaikais, nebijo suaugusiųjų, ima daiktus, jai domisi, bando valgyti ar valgo savarankiškai, gerai miega, prabudę ramiai guli lovelėje. Stebėjimas vyko pusę metų nuo 2014 rugsėjo iki 2015 vasario. Remiantis stebėjimo rezultatais, kiekviena mėnesį buvo užpildomas rezultatus apibendrinantis protokolai (2 priedas).

Tėvai pradėję vesti vaiką į ikimokyklinę ugdymo įstaigą buvo atrinkti patogiosios atrankos būdu. Buvo išdalintos 63 anketos, atgal grįžo 54, iš kurių, 4 buvo nebaigtos pildyti. Todėl tyrimo imtį sudarė 50 tėvų, kurie pradėjo savo vaikus vesti į Šiaulių „X“ ikimokyklinę ugdymo įstaigą.

3. VAIKŲ IKI TREJŲ METŲ AMŽIAUS ADAPTACIJOS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE EMPIRINIS TYRIMAS

3.1. Vaikų stebėjimo rezultatai ir analizė

Aprašomajai analizei pasirinkti 4 vaikai, kurie daugiausia lankė ikimokyklinę ugdymo įstaigą, ir jų adaptacijos procesas skiriasi nuo kitų grupę lankančių vaikų. Vaikų stebėjimas vyko tokiais aspektais kaip: ar lengvai atsisveikina su tėvais, bendrauja su kitais vaikais, nebijo suaugusiųjų, ima daiktus jais domisi ir naudojasi, bando valgyti ar valgo savarankiškai, gerai miega, prabūdęs ramiai guli lovelėje.

D.E. STEBĖJIMAS IR POKYČIAI

Vaikas darželį lankyti pradėjo nuo rugsėjo. Analizuojant D.E. surinktus duomenis matyti, kad vaikas lengvai atsisveikinti su tėvais pradėjo sausio mėnesį (2015-01) (3 priedas, 1 pav.) . Pirmus 4 mėnesius D.E. į grupę ateidavo neigiamai nusiteikęs, nes jis kiekvieną rytą verkdamas, nesileisdavo mamos nurengiamas ir neidavo į grupę. Po 5 minučių, kai tėvai išeidavo, vaikas nustodavo verkti ir aktyviai bei drąsiai įsitraukdavo į grupės veiklą nors per dieną atrodo, kad vaikas grupėje jaučiasi puikiai, tačiau jo rytiniai atsisveikinimai su tėvais 4 mėnesius buvo neigiami. Tik po naujų metų vaikas į darželį ateina su teigiamomis emocijomis ir jo visiškai netrikdo atsisveikinimas su tėvais. Tokiam vaiko elgesiui įtakos neturėjo bijojimas suaugusiųjų, nes D.E. jau nuo rugsėjo drąsiai prieidavo prie auklėtojų rodydavo žaislus ar apsikabindavo (3 priedas, 2pav.). Kadangi vaikas labai judrus, smalsus ir aktyvus, todėl nuo pirmųjų dienų darželyje jis drąsiai ėmė daiktus, žaislus, jais domėjosi ir naudojosi (3 priedas, 3 pav.). Rugsėįjį ir spalį žaisdavo individualiai, ir tik lapkričio (3 priedas, 4 pav.) pabaigoje buvo pastebėtas pokytis, kuomet vaikas į individualius žaidimus ir pokalbius su savimi pamažu priima ir bendravimą su kitais vaikais. Stebėtasis pradėjo domėtis kuo užsiima kiti vaikai, įsijungdavo į žaidimą. Tačiau labai dažnai jo individualumas pasireikšdavo, nes kaskart priėjęs prie vaikų, jis atimdavo žaislus ir nubėgdavo. Paprašytas dalintis žaislais, žaidžiant kartu palaukti savo eilės, važiuoti kartu su mašinomis ir t.t. D.E. pradėjo sausio mėnesį.

Kadangi D.E. rugsėjo mėnesį ateidavo po vaikų pusryčių ir išeidavo iki pietų, todėl jis darželyje nevalgė. Nuo spalio mėnesio vaikas bandė valgyti savarankiškai. Imdavo šaukštą, bandydavo valgyti sriubą, tačiau sunkiai sekėsi. Sriubą vaikas suvalgydavo tik auklėtojos pagalba, o bandymai valgyti šaukšteliu antrą patiekalą, nors ne retai ir ranka, buvo sėkmingesni. Savarankiškai valgyti D.E. pradėjo gruodžio mėnesį (3 priedas, 5 pav.).

Stebėtasis labai sunkiai adaptavosi per pietų miegą (3 priedas, 6pav.). Jis miegoti pradėtas palikti spalio mėnesį. Pirmą savaitę vaikas buvo labai neramus, verkdamas, nenorėdavo gulti lovelėje. Lapkritį vaikas būdavo įkeliamas į lovą nurenktas, sėdima šalia, glostomas, tačiau tai padėjo tik nuo to, kad vaikas nurimtų ir nebeverktų, visą pietų miegą D.E. nemiegodavo. Gruodį vaikas glostomas, nurenktas užmigdavo, tačiau atsikėlęs, negulėdavo ramiai lovelėje, pradėdavo vėl verkti, stotis lovelėje ir lipti iš jos. Būtent po naujų metų t.y. sausį vaikas pradėjo pats nusirenginėti, įlipti į lovelę ir atsigulęs gulėti kol užmiega. Tik prabudus neišeidavo ramiai gulėti lovelėje, jis atsistojęs stebėdavo aplinką, tačiau nebeverkdavo ir taip netrukdydavo kitiems vaikams miegoti. D.E. gerai miegoti ir ramiai prabudus gulėti lovelėje pradėjo nuo vasario mėnesio (3 priedas, 7 pav.).

Atliktus D.E. pusės metų stebėjimą ir išanalizavus duomenis būtų galima teigti, kad vaikas darželyje priprato per 4 mėnesius, ir nuo sausio jo adaptacija ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje būtų galima vadinti sėkmingai baigta, nes nuo to laiko jis lengvai atsisveikina su tėvais, pradėjo bendrauti su kitais vaikais, gerai miegoti ir prabudus ramiai gulėti lovoje.

G.G. STEBĖJIMAS IR POKYČIAI

Vaikas pradėjo lankyti ikimokyklinę ugdymo įstaigą nuo rugsėjo. Pirmąją savaitę nebuvo paliekamas vienas, visada būdavo po 2 val. su vienu iš tėvų. Per tą laiką jis domėjosi grupės aplinka, joje esančiais žaislais, į tėvus nekreipdamas dėmesio. Antrą savaitę, buvo paliekamas tokiam pat laikui vienas pats. Tačiau, vaikas kai pamatydavo, kad nėra mamos, pradėdavo verkti ir nebesidomėdavo nei žaislais, nei aplinka. Spalį G.G. visada ateidavo neigiamai nusiteikęs, ir įėjęs į grupę būdavo nusiminęs. Nors auklėtoja stengdavosi vaiką sudominti žaislais, jis pirmą dienos pusę būdavo liūdnas ir kartas nuo karto pradėdavo verkti. Per pusės metų stebėjimą G.G. beveik kas rytą ateidavo truputį verkdamas, tačiau pats įeidavo į grupę. Nebuvo tokio mėnesio, kad vaikas dažniau ateitų be ašarų nei su ašaromis (4 priedas, 1 pav.). Gruodį, sausį, vasarį stebėtasis nuliūdęs pabūdavo 5 min. Vėliau auklėtoja vaikui pasiūlo užsiimti piešti ar klijuoti ir vaiko nuotaika pagerėja. Kadangi vaikui patikdavo būti kartu su suaugusiuoju, negalėčiau teigti, kad jis bijo jų. Stebint šį aspektą buvo pastebėta, kad jau nuo spalio G.G. noriai bendravo su suaugusiais, su jais žaidė, tyrinėjo ir užsiėmė edukacine veikla (4 priedas, 2 pav.). Vaikas smalsus, labai protingas, jis drąsiai naudodavosi naujomis dailės priemonėmis, jas išbandydavo, eksperimentuodavo, imdavo naujus žaislus, knygeles (4 priedas, 3 pav.). Rugsėji, spalį, lapkritį G.G. žaisdavo vienas, arba su suaugusiuoju, kitais vaikais nesidomėdavo. Gruodį, vasarį pradėjo stebėti, ką daro kiti vaikai, vis dažniau minint kitus vaikus, pasako kuo jie užsiima, tačiau į

bendrą veiklą įsitraukia labai retai. Vasarį pastebėta, kad G.G. kartu su kitu vaiku stato kaladėles būtent su vienu iš vaikų, kartu eina pasiimti žaislų, kartu juos tyrinėja ir žaidžia žr. (4 priedas, 4 pav.).

Per pirmąjį mėnesį, buvo galima pastebėti, kad vaikas bando valgyti savarankiškai. Jis pats valgo sriubą šauktu, nors ir kartais ne visada pavyksta, šaukšteliu bando valgyti antrą patiekalą, labai retai rankos pagalba. G.G. savarankiškai valgyti pradėjo lapkritį (4 priedas, 5 pav.).

Rugsėjį, spalį vaikas pietų miego ėjo nenoriai, truputį verkdamas, ilgai neužmigdamas, miegodamas labai trumpai, pabūkęs, nebeužmigdamas, pradėdavo verkti. Nuo lapkričio vaiko elgesys keitėsi, jis vis dažniau nueidavo miegoti ir atsikeldavo be ašarų, tačiau retsykiais pasitaikydavo. G.G. sausio mėnesį nebeverkė, noriai eidavo į lovytę, išmiegodavo visą pietų laiką, o atsikėlęs ankščiau ramiai gulėjo lovoje (4 priedas, 6,7 pav.).

Atliktus G.G. pusės metų stebėjimą ir išanalizavus duomenis būtų galima teigti, kad stebėtajam per pusę metų vis dar būna dienų, kada sunku išsiskirti su tėvais, tačiau tai nesutrukdo per dieną domėtis aplinka, supančiais daiktais ir žaislais. Praėjus 4 mėnesiams nuo pirmųjų dienų darželyje, sausį vaikas pradėjo gerai miegoti ir prabudus ramiai gulėti lovelėje. Todėl, būtų galima teigti, kad G.G. adaptacija ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje po pusės metų dalinai sėkminga.

E.K. STEBĖJIMAS IR POKYČIAI

E.K. mėnesį darželį lankė vasarą, todėl jos atsisveikinimai su tėvais daug greičiau tapo lengvesni. Vaikui teko susipažinti su nauja grupės aplinka, naujais pedagogais, todėl jo domėjimasis aplinka, daiktais, žaislais prasidėjo nuo pat pirmų dienų naujame darželyje (5 priedas, 2 pav.). Vaikas visiškai lengvai atsisveikinti su tėvais pradėjo nuo lapkričio mėnesio (5 priedas, 1 pav.). Per tą laiką, tuo pačiu jis stebėjo suaugusiuosius, jų nebijojo, tačiau 2 mėnesius stebėjo, analizavo ir pažindinos. Visiškai pasitikėti grupėje dirbančiais suaugusiais pradėjo lapkričio mėnesį (5 priedas, 3 pav.), jis noriai įsitraukdavo į individualias pedagogo sugalvotas veiklas, paprašydavo pagalbos, o nuliūdęs apsikabindavo. Kadangi E.K. nuo rugsėjo iki lapkričio stebėjo suaugusiuosius, o pilnai pažinęs ir pasitikėjęmą nukreipus į juos, nuo gruodžio pradėjo bendrauti su kitais vaikais esančiais grupėje (5 priedas, 4 pav.). Bendravimas pasireiškė tuo, kad E.K. vis dažniau laukė į grupę ateinančio kito vaiko. Su juo žaidė, dalinosi žaislais atsineštais iš namų.

Rugsėjį, spalį vaikas bandydavo valgyti savarankiškai šauktu ir šaukšteliu, seilinuko neprireikdavo ir kitų pagalbos reikėdavo retai. O jau nuo lapkričio E.K. valgė savarankiškai ir pagalbos nebereikėjo (5 priedas, 5 pav.).

Per pirmus 2 mėnesius, atėjus pietų miego metui, E.K. nuotaikos buvo skirtingos. Vieną kartą leidžiasi būti nurengtam, paguldytam į lovėlę, o kitą kartą vaikas nenoriai rengiasi, ir pradeda darytis irzlus. Visiškai ramiai ir lengvai eiti pietų miego E.K. pradėjo lapkritį (5 priedas, 6 pav.). O prabudus ramiai gulėti lovėlėje pradėjo nuo spalio (5 priedas, 7 pav.). Tam įtakos galėjo turėti, mėnesio patirtis kitame darželyje.

Atliktus E.K. pusės metų stebėjimą ir išanalizavus duomenis būtų galima teigti, kad vaiko adaptaciją buvo nesudėtinga. Kadangi lankė mėnesį darželį prieš tai, jis į naują ikimokyklinę ugdymo įstaigą atėjo jau su patirtimi, kuri jam padėjo per 2 mėnesius visiškai pilnai priprasti prie naujos aplinkos ir jo adaptaciją būtų lengva, greita ir sėkminga.

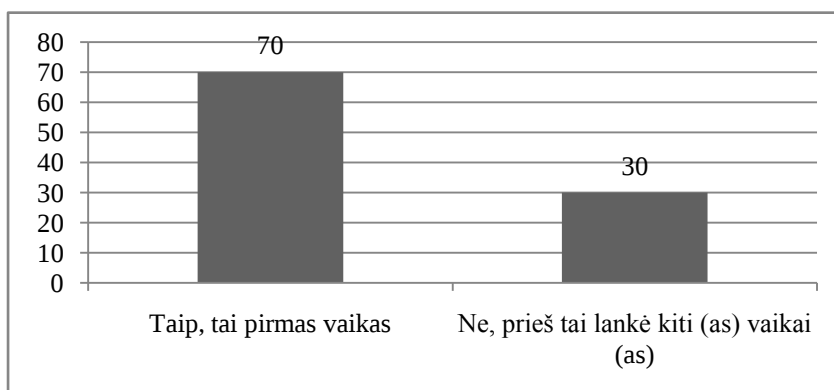
U.R. STEBĖJIMAS IR POKYČIAI

U.R. į ikimokyklinę ugdymo įstaigą atvyko 2014 m. sausį. Darželį lankė 6 mėnesius iki vasaros. Vasarą darželio nelankė. Todėl 2014 m. rugsėjį po 3 mėnesių pertraukos vaikas grįžo į tą pačią grupę. Grupėje dirbo 1 naujas pedagogas. U.R. pirmą rugsėjo savaitę su tėvais atsisveikindavo nesunkiai, tačiau į grupę žengdavo neužtikrintai, kai dirbo naujas pedagogas, nes juo dar nepasitikėjo. Vaikas jo nebijojo, drąsiai prieidavo, pasisveikindavo ir noriai leisdavo laiką kartu (6 priedas, 1 pav.). Nuo spalio U.R. visiškai lengvai atsisveikindavo su tėvais ir užtikrintai, drąsiai, laimingai įeidavo į darželį (6 priedas, 2 pav.). Rugsėjo mėnesį su kitais vaikais nelabai bendravo, nes jie patys nepratę prie darželio aplinkos, dažnai jausdavos nusiminę, verkdamo. Lapkritį, kai kiti vaikai jau truputį apsiprato prie darželio dienos ritmo, taisyklių ir aplinkos U.R. pradėjo bendrauti su kitais vaikais, bandydavo juos užkalbinti, nes kalbėjo aiškiai ir suprantamai, o tuo tarpu kiti vaikai kalbėjo savo kalba (6 priedas, 3 pav.). Todėl U.R. dažnai nesuprasdavo ką jie sako ir mieliau bendravimą su vaikais iškeisdavo į suaugusiųjų. Dažnai nešdavo žaislus, juos rodydavo, pasakodavo, ką mato knygelėse. Nuo rugsėjo pirmųjų dienų grupėje, vaikas domėjosi aplinka, daiktais (6 priedas, 4 pav.). Drąsiai juos pasiimdavo, naudodavosi ir net atgal padėdavo į vietą. Nors U.R. skiriasi tik 4 mėn. nuo kitų vaikų amžiaus, tačiau jis puikiai nuo pat rugsėjo pradžios valgė savarankiškai šakute, šaukštu (6 priedas, 5 pav.). Pirmąsias savaites miegoti eidavo neramiai ir su ašaromis, todėl, kad pasikeitė jo miegojimo vieta. Jam sunku buvo išsiskirti su pirmąją savo lovele ir priprasti prie naujos lovos. Todėl U.R. ramiai nueiti miegoti ir gerai miegoti visą pietų miegą pradėjo nuo spalio (6 priedas, 6 pav.). Tam įtakos turėjo, mamos atnešta jo pagalvė. Atsikėlus ankščiau ji ramiai gulėdavo lovėlėje, netrukdydavo kitiems vaikams miegoti nuo pat pirmų kartų grupėje (6 priedas, 7 pav.).

Atliktus U.R. pusės metų stebėjimą ir išanalizavus duomenis ypatingai išryškėjo tai, kad vaikui adaptacinis laikotarpis darželyje buvo labai lengvas, palyginus su kitais vaikais, nes stebėtasis turėjo pusės metų patirtį toje pačioje lopšelio grupėje, nors ir buvo kiti vaikai.

3.2. Tėvų požiūrio empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė

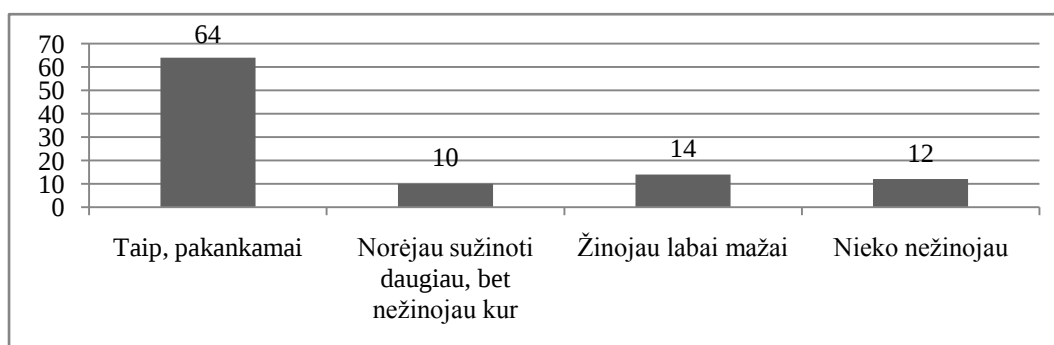
Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti kokia yra tiriamųjų patirtis vedant vaiką į lopšėlį, rezultatai pateikiami 2 paveiksle.

2 pav. **Tiriamųjų patirtis vedant vaiką į lopšėlį (N=50,%)**

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad didžioji dalis apklaustųjų (70 proc.) pirmą kartą vedė savo vaiką į lopšėlį, o tai reiškia, kad dauguma tiriamųjų pirmą kartą susidūrė su vaikų adaptacijos procesu, nes tik mažesnioji dalis tėvų (30 proc.) prieš tai jau buvo vedę savo vaiką į lopšėlį.

Anketinė apklausos metu buvo siekiama išsiaiškinti ar tėvai turi pakankamai informacijos apie vaikų adaptaciją ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje. Gauti rezultatai pateikiami 3 pav.

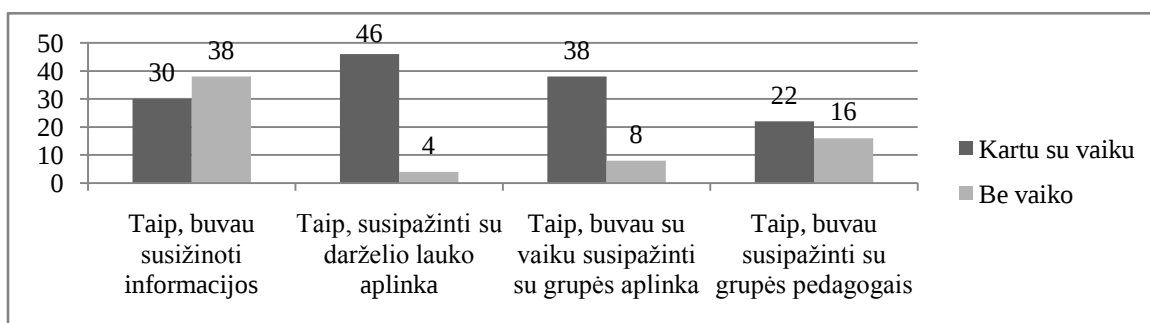

3 pav. **Informacija apie vaikų adaptaciją ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje, tėvų nuomonių pasiskirstymas (N=50,%)**

Duomenys atskleidžia, kad didžioji dalis respondentų (64 proc.) apie vaikų adaptaciją ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje turėjo pakankamai informacijos. Mažoji dalis apklaustųjų norėjo sužinoti daugiau, bet nežinojo kur (10 proc.) arba žinojo labai mažai (14 proc.), o likusi dalis tėvų (12 proc.) nieko nežinojo.

Kadangi daugiau negu pusė apklaustųjų turėjo pakankamai žinių apie vaikų adaptaciją, tai šie gauti rezultatai parodo, kad tėvai ne tik ruošė vaikus šiam naujam gyvenimo etapui, bet ir patys stengėsi tinkamai pasiruošti. S. Chranovskienė (2011), pažymi, „*kad specialistų nuomonė ir praktika rodo, kad vaiko adaptacijos sėkmę lemia tinkamas tėvų pasiruošimas – kuo labiau tėvai pasirengę šiam naujam etapui, tuo ramiau jie jaučiasi susidūrę su pirmaisiais sunkumais*“.

Autorės I. Jorutytė, A. Budreikaitė (2004), akcentuoja, kad siekiant sėkmingos vaikų socializacijos ir kokybiško ugdymo, būtina sustiprinti sąveiką vaikas – šeima – ugdymo institucija. Autorėms pritaria ir Vaikystės pedagogikos centro psichologė J. Lietuvnikienė (2013), kuri teigia, kad pagrindinis adaptacijos uždavinys – padėti vaikams prierašumą pakeisti prierašumu kitam asmeniui darželyje, jiedu turi susipažinti ir vaikas turi išmokti pasinaudoti nauja „šaka“ už kurios gali užsigriebti – auklėtoja. Todėl tyrimo metu tiriamųjų buvo klausiama ar jie lankėsi darželyje (kartu su vaiku ar be vaiko) siekdami susipažinti su ugdymo institucija. Rezultatai pateikiami 4 paveiksle.

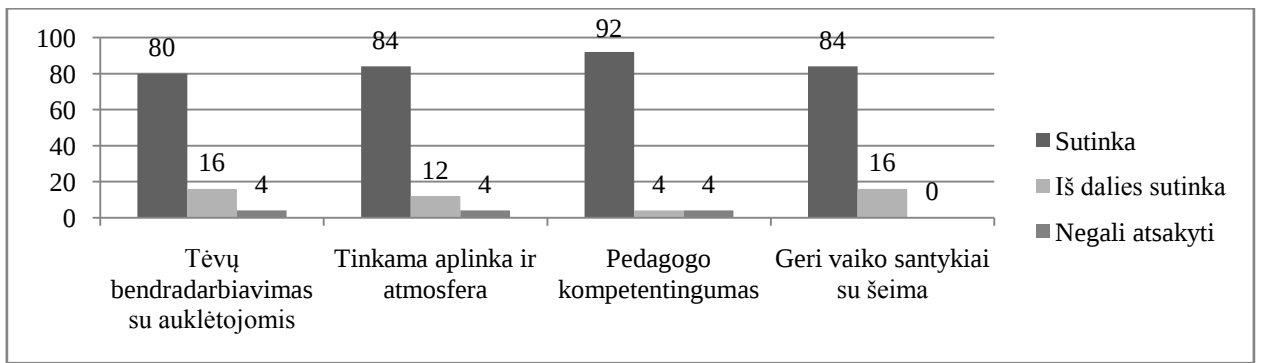

4 pav. Lankymasis darželyje prieš pradėdant jį lankyti (N=50,%)

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad beveik pusė apklaustųjų (46 proc.) kartu su vaiku lankėsi ugdymo įstaigoje susipažinti su lauko aplinka, ir tik (4 proc.) lankėsi be vaiko. Mažiau nei pusė tiriamųjų (38 proc.) kartu su vaiku atvyko susipažinti su grupės aplinka, be vaiko buvo 8 proc. respondentų. 38 proc. apklaustųjų lankėsi darželyje be vaiko tam, kad susižinotų informaciją, nors ne maža dalis tėvų (30 proc.) kartu vedėsi ir savo vaiką. Kiek daugiau nei penktadalis tėvų, (22 proc.) kartu su vaiku, ėjo susipažinti su grupės pedagogais, tačiau 16 proc. tėvų nesivedė savo vaikų pirmajam susitikimui su pedagogais.

Apibendrinus rezultatus galima daryti prielaidą, kad tėvai prieš pradėdant vaikui lankyti darželį pirmiausiai susipažįsta su ugdymo institucijos lauko aplinka, atvyksta susižinoti informacijos bei apžiūrėti grupės aplinką, bet pažintis su grupės pedagogais nėra pirminis pasirinkimas. O tai parodo, kad susipažinimas vyksta palaipsniui ir daugiausiai dalyvaujant tėvams kartu su vaiku.

Tyrimo metu tėvų buvo klausiama, kokie veiksniai jų nuomone gali palengvinti vaikų adaptaciją darželyje, nuomonių pasiskirstymas pateikiamas 5 paveiksle.

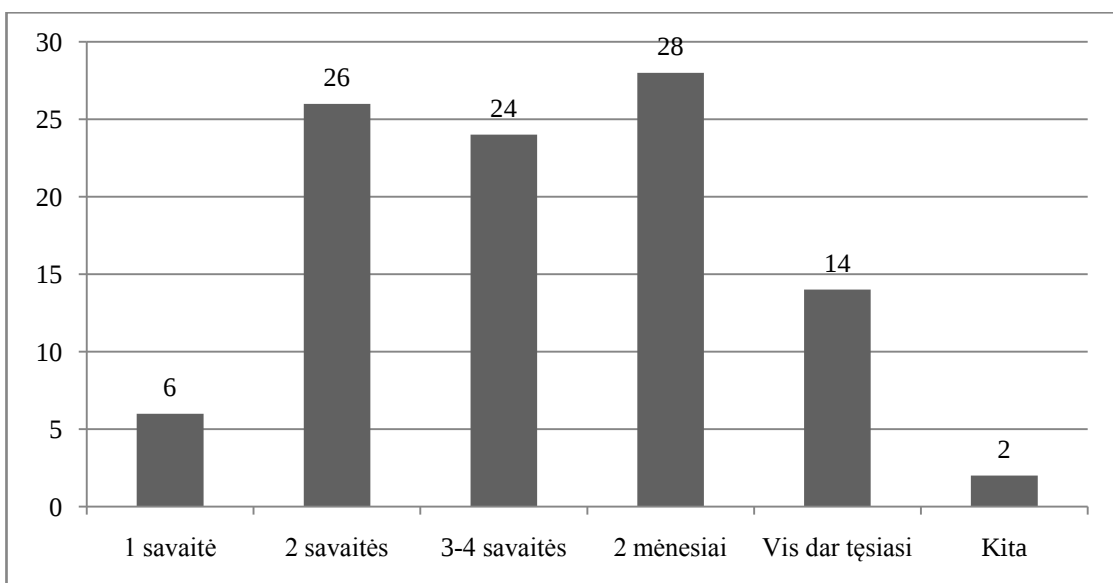

5 pav. Respondentų nuomone, veiksniai galintys palengvinti adaptaciją (N=50,%)

Tyrimo rezultatai rodo, kad respondentų nuomonės pasiskirstė gana tolygiai ir vienareikšmiškai. Nes didžioji dalis tiriamųjų sutinka, kad vaikų adaptaciją gali palengvinti visi pateikti veiksniai, kaip: pedagogo kompetentingumas (92 proc.), geri vaiko santykiai su šeima, tinkama aplinka ir atmosfera (84 proc.) ir tėvų bendradarbiavimas su auklėtojais (80 proc.). O tik maža dalis tėvų (4 proc.) negali atsakyti ar šie veiksniai gali palengvinti vaiko adaptaciją.

Todėl galima daryti išvadą, kad tėvai sutinka, kad vaiko adaptacijos palengvinimas priklauso nuo daugelio veiksnių, tarp kurių ir pačių apklaustųjų iniciatyvos rodymas siekiant bendrauti ir bendradarbiauti su pedagogais, taip pat tarpusavio santykiai šeimoje, o tai atskleidžia, jog tėvai pritaria, kad vaiko ugdymas šeimoje ir darželyje turi vienas kitą papildyti, jog būtų sukurta tinkama aplinka ir atmosfera, kuri anot tėvų taip pat yra labai svarbus veiksnys. Bet pedagogo kompetetingumui, kaip vaikų adaptacijos palengvinimo veiksniai, tėvai teikia didžiausią prioritetą, nes daugiausiai tėvų sutiko su šio veiksnio svarba.

Tėvų buvo klausiama, kiek laiko truko jų vaikų adaptacija ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje. Rezultatai pateikiami 6 paveiksle.

6 pav. Respondentų nuomonė apie adaptacijos trukmę (N=50,%)

Išanalizavus tėvų nuomonių pasiskirstymą, matyti, kad daugiau kaip ketvirtadalis apklaustųjų (28 proc.), mano, kad vaiko adaptacija trunka du mėnesius, o mažesnė dalis apklaustųjų mano, kad trunka 2 savaites (26 proc.) arba 3 – 4 savaites (24 proc.). Mažesnioji dalis tiriamųjų (14 proc.) pažymi, kad jų vaikų adaptacinis laikotarpis vis dar tęsiasi, o likusios dalies tėvų manymu (6 proc.) vaiko adaptacija trunka tik savaitę.

Apibendrinus tėvų nuomonių pasiskirstymą galima daryti išvadą, kad vis dėl to didžioji dalis apklaustųjų mano, kad vaikų adaptacija trunka nuo mėnesio iki dvejų. Psichologė – psichoterapeutė I. Šulcienė (2012) taip pat pažymi, kad sunkiausias adaptacinis laikotarpis būna pirmasis mėnuo, tačiau manoma, kad gali trukti ir nuo 3 iki 6 mėnesių.

Atliekant tėvų anketinę apklausą buvo siekiama išsiaiškinti tėvų nuomonę apie tai, kokie veiksniai jų manymu daro įtaką vaiko adaptacijai. Rezultatai pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

Respondentų nuomone veiksniai darantys įtaką vaikų adaptacijai (N=50,%)

Kriterijai, lengvinantys vaiko adaptaciją darželyje	Didelė įtaka	Nedidelė įtaka	Neturėjo įtakos
Auklėtojos bendravimas su Jūsų vaiku	88	12	0
Auklėtojos bendravimas su Jumis (apie Jūsų vaiką)	42	50	8
Vaiko užimtumas dienos metu	88	12	0
Įdomių veiklų organizavimas	88	12	0
Vaikas jautėsi laukiamas grupėje (auklėtojos ir grupės vaikų)	86	14	0
Vaiko charakterio ypatumai	72	28	0
Pažįstami vaikai grupėje	34	30	36
Jūsų pastangos	76	20	4

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didžioji dalis apklaustųjų mano, kad vaiko adaptacijai darželyje daugiausiai įtakos daro auklėtojos bendravimas su vaiku (88 proc.), vaiko užimtumas dienos metu ir įdomių veiklų organizavimas (88 proc.), vaiko jutimasis laukiamu grupėje (86 proc.), pačių tėvų pastangos (76 proc.) bei vaiko charakterio ypatumai (72 proc.). Pusė respondentų mano (50 proc.), kad nedidelę įtaką darė auklėtojos bendravimas su tėvais apie jų vaiką, o visiškai įtakos neturėjo, daugumos tiriamųjų manymu (36 proc.), pažįstami vaikai grupėje.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti tėvų nuomonę apie pereinamųjų objektų poreikį vaikams. Apibendrinus gautus rezultatus paaiškėjo, jog dauguma tėvų (62 proc.) teigia, kad pereinamųjų objektų poreikis vaikams buvo, o tik mažesnioji dalis apklaustųjų (38 proc.) pažymėjo, kad vaikams tokio poreikio nebuvo.

Atliekant apklausą buvo siekiama išsiaiškinti pereinamųjų objektų įtaką vaikų neigiamoms emocijoms šalinti. Tėvų nuomonių pasiskirstymas pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė

Pereinamųjų objektų įtaką vaikų neigiamoms emocijoms šalinti, tėvų nuomonių pasiskirstymas (N=31,%)

Emocija	Sutinku	Nesutinku	Nežinau
Liūdesį	67,7	0	32,3
Baimę	67,7	6,5	25,8
Nepasitikėjimą	48,4	13	38,7
Vienišumą	87,1	13	0
Nerimą	80,6	0	19,4

Rezultatai atskleidžia, kad didžioji dalis tėvų sutinka, kad pereinamieji objektai padeda šalinti vaikų vienišumo jausmą (87, 1 proc.), nerimą (80, 6 proc.) ir baimę (67, 7 proc.). Maža dalis apklaustųjų (13 proc.), nesutinka, kad pereinamieji objektai gali padėti vaikui labiau pasitikėti savimi. Likusi dalis tėvų abejoja ir nežino ar gali šie objektai padėti vaikui įgyti pasitikėjimo jausmą (38, 7 proc.) bei pašalinti liūdesį (32, 3 proc.).

Apibendrinus galima teigti, jog didžioji dauguma tėvų sutinka, kad pereinamieji objektai gali padėti įveikti tokias emocijas, kaip: liūdesį, baimę, nepasitikėjimą, vienišumą bei nerimą. Remiantis tėvų išsakyta nuomone galima daryti prielaidą, kad pereinamieji objektai turi didelę įtaką vaikų adaptacijos proceso lengvinimui.

Pasak L. Dencik (2003) vaikui šeima ir ikimokyklinė ugdymo įstaiga iš esmės skirtingos dvi aplinkos, nes šeima – tai privataus socialinio gyvenimo arena, o ikimokyklinė ugdymo įstaiga – viešojo socialinio gyvenimo arena, o gyvenimas šiose skirtingose aplinkose vaikui yra didžiulė užduotis, nes jis turi sugebėti integruotis, derinti savo išgyvenimus, bei gebėti atskirti šias dvi aplinkas. Todėl tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti tėvų nuomonę apie veiksnius lengvinančius vaikų adaptaciją darželyje gyvenant tarp šių dvejų aplinkų. Rezultatai pateikiami 3 lentelėje.

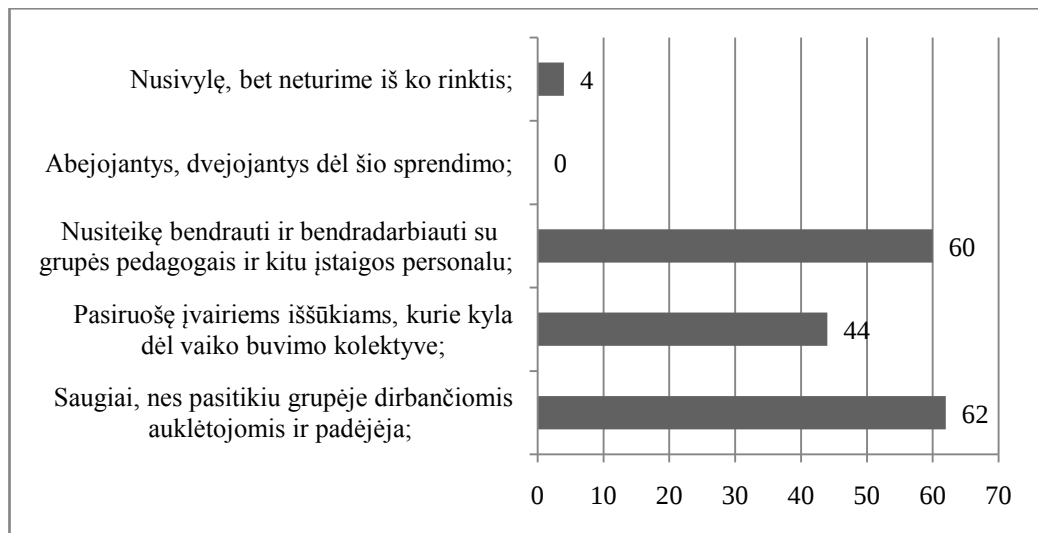
Respondentų veiksmai lengvinantys vaikų adaptaciją darželyje (N=50,%)

Emocija	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Niekada
Kalbėdami su vaiku apie darželį, akcentuodavote, tai ką jis jame veiks;	68	32	0	0	0
Papasakodavote vaikui, ką jūs veikssite tuo metu, kol vaikas bus darželyje;	42	36	8	14	0
Vengėte pakartotinių atsisveikinimų su vaiku;	34	34	8	16	8
Išeidavote iš grupės, kai vaikas nematydavo;	10	36	16	12	26
Stengėtės išlikti ramus (i);	48	32	16	4	0
Skatinote vaiką pasitikėti auklėtojomis;	40	52	8	0	0
Būdavote kantrūs, laukdavote kol vaikas nurims;	4	28	36	12	20
Neparodydavote savo jausmų;	42	26	16	4	12

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad labai dažnai tėvai (68 proc.) kalbėdami su vaiku apie darželį, akcentuodavo apie tai ką jis jame veiks ir beveik pusė apklaustųjų (48 proc.) stengdavosi išlikti ramūs bei pasakodavo vaikui, ką jie veiks tuo metu, kol vaikas bus darželyje (42 proc.). Daugiau nei pusė apklaustųjų (52 proc.) dažnai skatino vaiką pasitikėti auklėtojomis bei vengdavo pakartotinių atsisveikinimų su vaiku (34 proc.). Analizuojant duomenis matyti, kad dažnai tėvai stengdavosi išeiti iš grupės, kol vaikas nemato (36 proc.), ir daugiau nei ketvirtadalis tiriamųjų (26 proc.) teigia, kad niekada neišeidavo iš grupės, neatsisveikinę su vaiku. 36 proc. tiriamųjų retai būdavo kantrūs ir laukdavo kol vaikas nurims (36 proc.), ir net 20 proc. visiškai nelaukdavo kol vaikas nusiramins.

Apibendrinus duomenis galima teigti, kad didžioji dalis apklaustųjų kalbėdavosi su savo vaiku apie darželį, siekiant palengvinti vaikų adaptaciją stengdavosi neatskirti darželio gyvenimo savo šeimos aplinkoje. Tačiau paaiškėjo, kad dalis tėvų nebuvo kantrūs ir nelaukdavo kol vaikas nurims, o tai parodo, kad vienas iš vaikų adaptacijos nelengvinimo veiksnių gali būti tėvų kantrybės stoka.

Siekiant išsiaiškinti, kaip patys tėvai jaučiasi pradėjus vesti vaiką į darželį, tyrimo metu buvo pateikti penki teiginiai, iš kurių tiriamieji pasirinko tuo metu jų atitinkančią emocinę būseną. Rezultatai pateikiami 8 paveiksle.

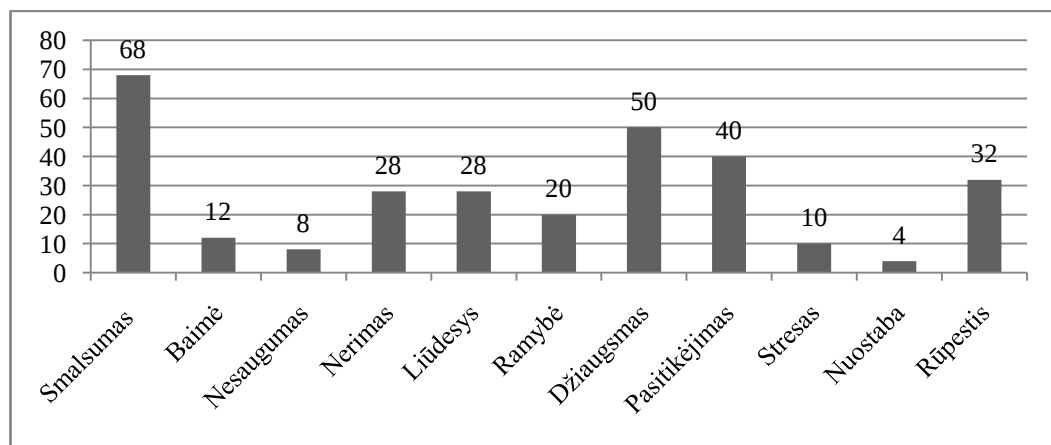

8 pav. Respondentų emocinė būsena pradėjus vesti vaiką į darželį (N=50,%)

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad didžioji dalis apklaustųjų pradėjus vesti vaiką į darželį jautėsi saugiai, nes pasitikėjo grupėje dirbančiomis auklėtojomis ir padėjėja (62 proc.) bei buvo nusiteikę bendrauti ir bendradarbiauti su grupėje esančiais pedagogais (60 proc.). Mažiau nei pusė (44 proc.) tiriamųjų buvo pasiruošę įvairiems iššūkiams, kurie galėjo kilti dėl vaiko buvimo kolektyve. Ir tik maža dalis tėvų (4 proc.) buvo nusivylę, bet neturėjo iš ko rinktis.

Taigi remiantis rezultatais galima daryti išvadą, kad didžioji dalis tėvų pradėjus vesti vaiką į darželį buvo nusiteikę pozityviai, ir tik maža dalis respondentų jautėsi nusivylę ir pasimetę. Pasak K. Trakšelio (2010) šeima yra traktuojama kaip nedalomas vientisas vienetas – visuma, o edukaciniai, socialiniai sunkumai, kuriuos patiria vienas narys, veikia ir visus kitus šeimos narius. Todėl galima daryti prielaidą, kad tėvų emocinė būsena gali įtakoti vaikų emocinę pusiausvyrą, o tuo pačiu ir vaiko adaptaciją darželyje.

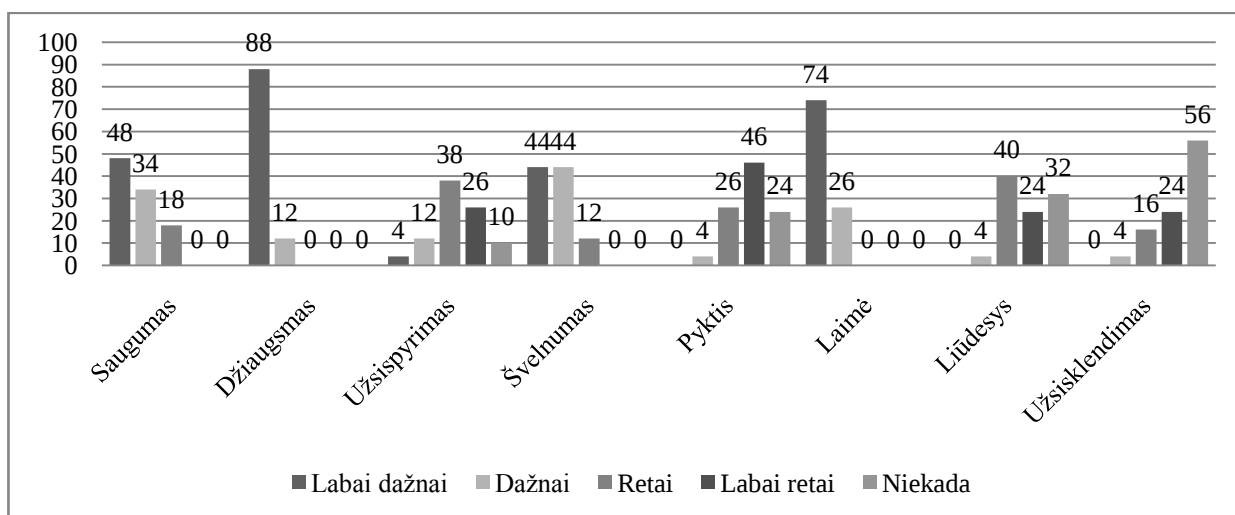
Kadangi apie vaikų adaptacijos procesą galima spręsti iš vaikų emocijų, todėl tyrimo metu tėvų buvo prašoma pažymėti kokios buvo vaiko emocijos rytinio išsiskyrimo metu, duomenis pavaizduoti 9 paveiksle.

9 pav. Vaikų emocijos rytinio išsiskyrimo metu (N=50,%)

Diagramoje pateikti duomenis rodo, kad daugiausiai, tėvų nuomonę (68 proc.), vaikai buvo susidomėję (smalsūs) taip pat daugiau nei pusė apklaustųjų (50 proc.) pažymėjo, kad jų vaikai buvo nusiteikę džiaugsmingai bei pasitikintys (40 proc.). Daugiau nei ketvirtadalis (28 proc.) tiriamųjų pažymėjo, kad vaikai buvo nerimastingi, bei liūdni. Mažoji dalis tėvų mano, kad vaikai buvo išsigandę (12 proc.), stresavo (10 proc.) bei jautėsi nesaugūs (8 proc.).

Todėl išsiaiškinus rytines emocijas, svarbu sužinoti, kokios vaikų emocijos pasireiškė ir vakarinio susitikimo metu, duomenys pateikiami 10 paveiksle.

10 pav. **Vaikų emocijos vakarinio susitikimo metu** (N=50,%)

Rezultatai rodo, kad labai dažnai vakarinio susitikimo metu vaikai būdavo džiaugsmingi (88 proc.), laimingi (74 proc.), saugūs (48 proc.) ir švelnūs (44 proc.). 16 proc. tyrime dalyvavusių tėvų teigia, kad užsisklendimas buvo retai, o 56 proc. jog niekada. Pyktis (46 proc.), užsispyrimas (26 proc.) pasireiškė labai retai.

Svarbu pažymėti jog, vaiko socialinė raida yra priversta keistis, prisitaikyti prie „nerašytų reikalavimų“, išgyventi saistomam kasdieninių ir įvairių socialinių ryšių, o vaikas kurio veiklą lemia šios aplinkybės, išsiugo ypatingus socialinius ir emocinius polinkius (Dencik, 2003).

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima teigti, kad vaikas iki trejų metų išgyvena gana daug psichologinės raidos pakitimų. O ankstyvosios vaikystės amžiaus tarpsnis yra visa ko pradžia, padedanti pagrindus ateinantiems tarpsniams, todėl visapusiškas palaikymas ir kartu praleistas laikas leidžia mažamečiui lengviau priimti naujus iššūkius. Tokiu būdu galima aktyviai plėtoti besiformuojančios individualybės gebėjimus, mąstymo procesus ir reikiamu metu užtikrinti pozityvią adaptaciją ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Adaptacija suprantama įvairiai, tačiau dažniausiai tai atspindi tam tikrą prisitaikymą prie pakitusių sąlygų. Vaikų iki trejų metų prisitaikymą IUĮ gali užtikrinti ir garantuoti trys pagrindiniai veiksniai: šeima, ugdymo įstaigoje dirbantys specialistai ir aplinkos įtaka mažamečiui. Sąveikaujant su aplinka vaikas įgyja jam reikalingus socialinius įgūdžius: išmoksta tam tikros veiklos su daiktais ir bendravimo su žmonėmis būdų.
2. Atlikus pusės metų, vaikų lankančių lopšelio grupę, stebėjimą, pagal septynis adaptacijos vertinimo kriterijus, galima daryti bendrą išvadą, kad visų vaikų adaptacinio laikotarpio trukmė yra skirtinga. Galima daryti prielaidą, kad vaikai kurie lankė ikimokyklinę ugdymo įstaigą ankščiau už kitus adaptavosi greičiau ir sėkmingiau, o pirmuosius mėnesius pradėję lankyti darželį adaptacijos laikotarpis buvo žymiai sudėtingesnis. Tačiau išanalizavus vaikų stebėjimo protokolus buvo pastebėta, kad mažamečių adaptacinis laikotarpis svyravo nuo 2 iki 4 mėnesių, kol vaikų elgsena ir emocinė savijauta nebebuvo tokia, kaip pirmųjų adaptacijos mėnesių metu, nes vaikai įgijo pasitikėjimo savimi ir užmezgė patikimą ryšį su grupės auklėtoja.
3. Atlikus tyrimą nustatyta, didžioji dalis respondentų apie vaikų adaptaciją ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje turėjo pakankamai informacijos, gauti rezultatai parodo, kad tėvai ne tik ruošė vaikus šiam naujam gyvenimo etapui, bet ir patys stengėsi tinkamai pasiruošti. Tėvai prieš pradėdami vaikui lankyti darželį pirmiausiai susipažįsta su ugdymo institucijos lauko aplinka, atvyksta susižinoti informacijos bei apžiūrėti grupės aplinką, o pažintis su grupės pedagogais nėra pirminis pasirinkimas. Tėvai sutinka, kad vaiko adaptacijos palengvinimas priklauso nuo daugelio veiksnių, tarp kurių ir pačių apklaustųjų iniciatyvos rodymas siekiant bendrauti ir bendradarbiauti su pedagogais, taip pat tarpusavio santykiai šeimoje, o tai atskleidžia, jog tėvai pritaria, kad vaiko ugdymas šeimoje ir darželyje turi vienas kitą papildyti, jog būtų sukurta tinkama aplinka ir atmosfera, kuri anot tėvų taip pat yra labai svarbus veiksnys. Pedagogų

kompetetingumui, kaip vaikų adaptacijos palengvinimo veiksmui, tėvai teikia didžiausią prioritetą.

4. Didžioji dalis apklaustųjų mano, kad vaikų adaptacija trunka nuo mėnesio iki dvejų, o tam daugiausiai įtakos daro auklėtojos bendravimas su vaiku, vaiko užimtumas dienos metu ir įdomių veiklų organizavimas, vaiko jautimas laukiamu grupėje, pačių tėvų pastangos bei vaiko charakterio ypatumai. Dauguma tėvų teigia, kad pereinamųjų objektų poreikis vaikams buvo, ir jie padėjo įveikti tokias emocijas, kaip: liūdesį, baimę, nepasitikėjimą, vienišumą bei nerimą. Didžioji dalis apklaustųjų kalbėdavosi su savo vaiku apie darželį, siekiant palengvinti vaikų adaptaciją stengdavosi neatskirti darželio gyvenimo savo šeimos aplinkoje. Tačiau paaiškėjo, kad dalis tėvų nebuvo kantrūs ir nelaukdavo kol vaikas nurims, o tai parodo, kad vienas iš vaikų adaptacijos nelengvinimo veiksnių gali būti tėvų kantrybės stoka.
5. Didžioji dalis tėvų pradėjus vesti vaiką į darželį buvo nusiteikę pozityviai, ir tik maža dalis respondentų jautėsi nusivylę ir pasimetę. Tyrime dalyvavusių tėvų nuomonė, apie rytinio išsiskyrimo metu vaikų patiriamas emocijas išsiskyrė, vieni teigė, kad vaikai buvo susidomėję (smalsūs), nusiteikę džiaugsmingai. Kiti mano, jog vaikai buvo nerimastingi, liūdni, išsigandę stresavo bei nesijautė saugūs. Tačiau nuomonės sutiko dėl vakarinių susitikimų patiriamų emocijų, nes didžioji dalis teigė, kad vaikai būdavo džiaugsmingi, laimingi, saugūs, ir švelnūs.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos parengtos remiantis mokslinės literatūros ir empirinio tyrimo gautų duomenų analize. Siekiant sėkmingos vaikų adaptacijos ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje, svarbu, kad ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje dirbantys pedagogai ir mažamečio tėvai įsitrauktų į bendradarbiavimo procesą ir kurtų glaudžią, pasitikėjimu, kūrybiškumu bei atsidavimu grįstą partnerystę. Todėl rekomendacijos orientuotos į visą ikimokyklinės įstaigos bendruomenę.

1. Tyrimu nustatyta, kad ne visi tėvai turi pakankamai informacijos apie vaikų adaptaciją ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje, todėl įstaigos administracija ir pedagogai, turėtų organizuoti paskaitas, diskusijas, praktines veiklas tėvams apie vaikų adaptacijos periodą, jo sunkumus ir kaip lengviau jį pereiti tiek tėvams tiek jų vaikams.
2. Prieš pradedant lankyti ikimokyklinę įstaigą, tėvai turėtų kartu su vaiku apsilankyti grupėje, susipažinti su pedagogėmis, darželio tvarka, režimu. Tyrimu nustatyta, kad ne visi apsilanko darželyje, susipažįsta su aplinka, o pažintis su grupės pedagogais nėra pirminis pasirinkimas.
3. Tėvai atvedę vaikus į ikimokyklinę ugdymo įstaigą turėtų pristatyti jį auklėtojoms. Tėvai turėtų kuo daugiau auklėtojoms atskleisti savo vaiko charakterio savybių, apibūdinti temperamentą, jei reikalinga – papasakoti apie buvusias svarbias vaiko gyvenimo įvykius.
4. Vaiką prie naujos aplinkos ir ritmo reikėtų pratinti palaipsniui. Pradžioje mažylį palikti tik kelias valandas iki pietų. Vėliau kaskart vis ilgiau. Ne darbo dienomis, laisvomis dienomis laikytis kasdieninio darželio režimo.
5. Tėvai turėtų bendrauti daug su vaiku, pasakoti, ką jie veiks, kol vaikas bus darželyje. Kadangi vaiko mąstymas yra egocentriškas, jis gali manyti, kad jį tėvai palieka, nes nebenorite su juo būti.
6. Svarbu neišėiti neatsisveikinus, tėvai neturi bijoti vaiko ašarų. Adaptacijos laikotarpiu vaikas išgyvena stresą, o verkdamas natūraliai išsivalo nuo neigiamų emocijų, neleidžia joms kauptis organizme. Todėl labai svarbu kiekvieną kartą pasakyti vaikučiui kada jį pasiims tėvai. Kadangi darželinukas dar nesupranta laiko, reikia nurodyti konkretų įvykį, t.y. pavalgį pietus, pamiegojus miegelį ir pan.
7. Tėvai turi skirti dėmesio vaikui, atėjus jo pasiimti. Paklausti, kaip praėjo jo diena, pagirti už tai, ką vaikas nuveikė, išmoko naujo. Taip paskatindami jį didžiuotis savo pasiekimais bei sustiprinant nusiteikimą eiti į darželį.

LITERATŪRA

1. Abramavičienė L. (2012). *Tėvų vaidmuo vaikų gabumų ugdymo procese*. Kaunas. Prieiga per internetą: <www.jp2gimnazija.kaunas.lm.lt/doc/pradkonf/BaceviciausAbra.pdf>, [žiūrėta 2014-11-16].
2. Becker – Textor I. (2001). *Kūrybiškumas vaikų darželyje*. Vilnius: Presvika.
3. Belardineli S. (2000). Atsakingos motinystės ir tėvystės vizija. *Už gyvybę*, p. 7 – 8.
4. Boller A. (2012). *Mano vaikas pradeda lankyti darželį*. Vilnius: Gimtasis žodis.
5. Burvytė S. (2004). Adaptacija ir jos raiška pradinėje mokykloje. *Pedagogika*, 73, p. 83 – 88.
6. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas. Psichologinės psichiatrijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams*. Vilnius: Margi raštai.
7. Chranovskienė S. (2011). *Dilema tėvams: vaiko adaptacija darželyje*. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/tevams/dilema-tevams-vaiko-adaptacija-darzelyje/4224>, [žiūrėta 2014-02-05].
8. Čėsniienė I. (2011). *Kalbos raida ikimokykliniame amžiuje*. Prieiga per internetą: <www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/kalbos-raida-ikimokykliniame-amziuje/750>, [žiūrėta 2014-11-05].
9. Dapkienė S. (2002). *Klasės auklėtojas ir tėvai – partneriai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
10. Dencik L. (2003). *Kaip vaikai įsisavina postmoderniojo gyvenimo kokybę*. Demokratiškos pedagogikos matai. Vilnius
11. Driessen G., ir kt. (2005). Parental involvement and educational achievement. *British educational research journal*, 31 (4), p. 509 – 532.
12. Eurydice (2014). *Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygiateisiškumo problemų sprendimas*. Švietimo, garso ir vaizdo bei kultūros vykdomoji agentūra. Prieiga per internetą: <<http://www.eurydice.org>>, [žiūrėta 2014-11-05].
13. *Europos tėvų teisių ir pareigų chartija*. (2005).
14. Gaigalienė M. (2000). Rengimo šeimai tendencijos. *Pedagogika*, 43, p. 65 – 81.
15. Gaigalienė M. (2002). Šeimos funkcijų tyrimo pedagoginiai aspektai. *Pedagogika*, 60, p. 84 – 87.
16. Grakauskaitė – Karkockienė D. (2002). *Kūrybos psichologija*. Vilnius: Logotipas.
17. Grinienė E. (1984). *Vaiko adaptacija mokykloje*. Kaunas: Šviesa.

18. Hagemann C., Börner I. (2004). *Vaikų rengimas mokyklai pagal M. Montessori*. Kaunas: Šviesa.
19. Hallahan D. P., Kauffman J. M. (2003). *Ypatingieji mokiniai*. Vilnius: Alma littera.
20. Jorutytė I., Budreikaitė A. (2004). *Tėvų dalyvavimas ikimokyklinės įstaigos bendruomenės valdymo procese*. Ugdymosi paradigmos kaitos procese. Klaipėda
21. Jovaiša L. (2003). *Hodegetika: auklėjimo mokslas*. Vilnius: Agora.
22. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
23. Juknevičienė R. (2012). *Svarbūs vaiko psichikos raidos ypatumai: mąstymas ir kalba*. Prieiga per internetą: <www.rasajuknevicienne.lt/1/post/2012/07/svarbs-vaiko-psichikos-raidos-ypatumai.html>, [žiūrėta 2014-11-09].
24. Juodaitytė A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas.
25. Juodraitis A. (2004). *Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika*. Mokomoji knyga. Šiauliai: Šiaulių universiteto biblioteka.
26. Kvieskienė G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
27. *Lietuvos Respublikos Konstitucija* (2010). Vilnius: Judex.
28. *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija* (2009). Prieiga per internetą: <www.smm.lt/uploads/documents/kiti.kurybiskumougdymas.pdf>, [žiūrėta 2014-11-21].
29. Lietuvnikienė J. (2013). Psichologo rekomendacijos sėkmingai vaiko adaptacijai. Prieiga per internetą: <http://www.vaikystesdarzelis.lt/psichologo-rekomendacijos-sekmingai-vaiko-adaptacijai/>, [žiūrėta 2015-02-21].
- 30.
31. Listopadskienė S., Labanauskienė A. (2004). Tėvams apie vaiko adaptaciją. *Sveikas žmogus*, 7. Prieiga per internetą: <<http://www.sveikaszmogus.lt/index.php?pagrid=vaikas&lid=2&rodyti=str&strid=1762&subtema=23>>, [žiūrėta 2014-11-05].
32. Ruzgutė V. (2011). *Adaptacija darželyje*. Prieiga per internetą: <klauzada.lt/Adaptacija-darzelyje.pdf>; [žiūrėta 2014-10-21].
33. Leliūgienė I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
34. Meighan R. (2001). *Natural Learning and the Natural Curriculum* Ottingham. Educational Heretics Press in association with Natural Parent.
35. Monkevičienė O., Tarasonienė A., Bortkevičienė V. ir kt. (2001). *Ankstyvojo ugdymo vadovas*. Vilnius: Minklės leidyba.
36. *Psichologijos žodynas* (2000). Vilnius.

37. Pupinytė G., Nasvytienė D. (2012). Mamos įsitikinimai apie vaiko žaidimą: kaip jis siejasi su vaiko raidos rodikliais? *Ugdymo psichologija*, 23, p. 70 – 77.
38. Samašonok K. (2009). *Globos namuose gyvenančių paauglių adaptyvaus elgesio ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
39. Šulcienė I. (2012). *Adaptacija darželyje*. Prieiga per internetą: <http://sulciene.lt/2012/09/adaptacija-darzelyje/>, [žiūrėta 2014-02-16].
40. *Terminų žodynas* (2011). Prieiga per internetą: <www.zodynas.lt/terminu-zodynas/a/adaptacija>, [žiūrėta 2014-11-16].
41. Trakšėlys K. (2010). Tėvų įtraukimas į aplinkos pedagogizavimą taikant andragogines sistemas. *Socialinių mokslų studijos*. Nr. 4(8), p. 57-68
42. Žukauskienė R. (2007). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.

PRIEDAI

